

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА

Факультет фінансів

Кафедра банківської справи та страхування

галузь знань 07 «Управління та адміністрування»
спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
освітньо-професійна програма «Банківський бізнес»

Форма навчання: Денна

КВАЛІФІКАЦІЙНА БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

на тему «Фонд гарантування вкладів фізичних осіб та перспективи його розвитку в Україні»

здобувача Карпенко Діани Сергіївни

(Прізвище, ім'я, по батькові)

_____ (підпис здобувача)

Науковий керівник:

доктор економічних наук, професор,

професор кафедри банківської справи та страхування

(наукова ступінь, учене звання, посада)

_____ Краснова І.В.

(підпис)

(Прізвище, ініціали)

Робота допущена до захисту перед Екзаменаційною комісією з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)

Завідувач кафедри банківської справи та страхування:

доктор економічних наук, професор _____

(підпис)

Примостка Л.О.

Київ 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ІНСТИТУЦІЙНА СПРОМОЖНІСТЬ ТА ВИКЛИКИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ГАРАНТУВАННЯ ВКЛАДІВ	5
1.1 Еволюція інституційної спроможності систем страхування вкладів	5
1.2 Сучасні виклики для системи гарантування вкладів.....	12
1.3 Напрями розвитку системи гарантування вкладів в Україні.....	17
РОЗДІЛ 2. АНАЛІТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СТРЕС-ТЕСТУВАННЯ СТІЙКОСТІ ФОНДУ ГАРАНТУВАННЯ ВКЛАДІВ УКРАЇНИ	25
2.1. Необхідність та міжнародний досвід впровадження стрес-тестування систем страхування депозитів.....	25
2.2. Стрес-тестування стійкості Фонду гарантування вкладів України	29
ВИСНОВКИ	45
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	48
ДОДАТКИ	52

ВСТУП

У наш час одним із ключових аспектів забезпечення економічного зростання, є фінансова стабільність та надійність банківської системи. Як і багато інших країн, Україна концентрує свою увагу на забезпеченні захисту вкладів фізичних осіб. У 2012 році з метою захисту інтересів вкладників було створено Фонд гарантування вкладів фізичних осіб (ФГВФО), який виконує функцію важливої ролі державного управління у сфері гарантування вкладів фізичних осіб та відповідно довіри до банківської системи.

З постійними змінами економічного та фінансового середовища, а також викликів з якими стикається сучасна банківська система, питання аналізу та переоцінки стратегічних пріоритетів і викликів ФГВФО набувають більшого значення. Як результат, дослідження та обґрунтування цих стратегічних пріоритетів є важливими для забезпечення ефективної роботи фонду та забезпечення його мети. Вивчаючи конкретні проблеми та можливості, які зараз існують у діяльності фонду, а також стратегії, які використовує фонд, ми сподіваємося висвітлити ключові аспекти його діяльності та мати значний вплив на розуміння його ефективності.

У конкурсній роботі також досліджується практика стрес-тестування Фондів гарантування вкладів, та фінансової стабільності у сучасному фінансовому середовищі. Особлива увага приділяється аналізу перешкод, з якими стикається ці Фонд, та оцінці їхнього потенціалу успіху в цих ризиках.

Дослідженням питання функціонування ефективної системи гарантування вкладів присвячені роботи таких вітчизняних та зарубіжних науковців. Незважаючи на велику кількість існуючих робіт проблеми розвитку державної системи гарантування вкладів залишаються актуальними і потребують подальшого дослідження (особливо в питанні удосконалення системи у період сучасної фінансової кризи).

Об'єктом дослідження є система гарантування вкладів .

Предметом дослідження є економічні відносини що виникають в процесі діяльності Фонду гарантування вкладів.

Мета роботи полягає в узагальненні теоретичних засад та практичних аспектів щодо стратегічних пріоритетів і викликів які постають в процесі розвитку Фонду гарантування вкладів в Україні з метою підвищення його ефективності та забезпечення фінансової стабільності.

Завдання:

- 1)дослідити еволюцію системи гарантування вкладів ;*
- 2)визначити і описати сучасні виклики для системи гарантування вкладів проблемні питання, які виникають під час глобальних економічних змін;*
- 3)провести стрес-тестування Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, визначення потенційних джерел ризику і оцінки їхньої стійкості до таких подій;*
- 4)ретельного вивчити стратегічні пріоритети, задля можливості подальшого ефективного гарантування функціонування системи в умовах фінансових кризи та шоків.*

Основою для дослідження є чинне законодавство та нормативні документи, що регулюють діяльність банків та системи гарантування вкладів фізичних осіб, офіційні матеріали Національного банку України, Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, праці вітчизняних та зарубіжних науковців щодо формування та вдосконалення системи гарантування вкладів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у поглибленні існуючих та обґрунтуванні нових науково-методичних розвитку національної системи гарантування вкладів, та практичних аспектів проведення стрес-тестування Фонду гарантування вкладів фізичних осіб.

Робота складається зі вступу, основної частини, висновків, списку використаної літератури та додатків. Обсяг роботи – 53 сторінок. Кількість використаних джерел складає 30 найменувань.

РОЗДІЛ 1.

ІНСТИТУЦІЙНА СПРОМОЖНІСТЬ ТА ВИКЛИКИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ГАРАНТУВАННЯ ВКЛАДІВ

1.1 Еволюція інституційної спроможності систем страхування вкладів

В березні 2023 року в світі відбулися банківські потрясіння на тлі швидко мінливого макроекономічного середовища. Центральні банки в усьому світі почали помітно підвищувати процентні ставки через інфляційний тиск, спричинений головним чином вузькими місцями в ланцюгах поставок після пандемії та зростанням цін на енергоносії внаслідок війни в Україні. Після багаторічних мінімумів процентних ставок у багатьох країнах помітне підвищення облікової ставки призвело до зниження вартості банківських активів. Коли активи утримуються до погашення, процентний ризик і пов'язані з ним збитки за ними можуть не реалізуватися. Однак, якщо після значного відтоку депозитів банк змушений ліквідувати активи за ринковою вартістю, щоб задовольнити потреби в ліквідності, ці збитки матеріалізуються. Якщо вони будуть значними, вкладники можуть поставити під сумнів платоспроможність банку, що може призвести до подальшого вилучення коштів, створюючи сценарій "петлі приреченості". Загалом, страховики депозитів не спостерігали значного відтоку коштів з депозитних ринків у відповідь на ці події. Помітним винятком стали США, де одразу після банкрутства банків Silicon Valley Bank (SVB) та Signature Bank деякі вкладники вирішили перевести свої кошти в інші регіональні установи. У березні 2023 року влада США використала виняток щодо системних ризиків, в результаті чого всі вкладники Silicon Valley Bank та Signature Bank отримали повне покриття. Крім того, Федеральна резервна система активувала програму екстреного банківського кредитування (Bank Term Funding Program), яка надавала екстрену ліквідність

американським банкам на вигідних умовах. Невдовзі після закінчення першого кварталу 2023 року відтік депозитів з американських банків сповільнився.

Банківський стрес, що виник у березні 2023 року в США, Великобританії та Швейцарії, спонукав політиків переглянути регуляторну, наглядову політику та політику врегулювання неплатоспроможності як на національному, так і на міжнародному рівнях. Це вивело систему страхування вкладів на перше місце в міжнародному політичному порядку денному.

Системи страхування вкладів у різних країнах світу мають різні мандати та інституційні характеристики. Це відображає значні відмінності у повноваженнях та ролі страховиків депозитів у нагляді та врегулюванні. Наразі основними орієнтирами для європейських систем гарантування вкладів є Директива ЄС про схеми гарантування вкладів (DGS 2014) та Основні принципи ефективних схем гарантування вкладів Міжнародної асоціації страховиків депозитів (International Association of Deposit Insurers, IADI) [1]. Ці документи ґрунтуються на таких принципах: (а) система страхування депозитів поширюється на всі кредитні установи, (б) створення попереднього фонду з диференційованими внесками, (в) страхування депозитів до певної суми, (г) виключення пов'язаних осіб та інших суб'єктів, здатних самостійно оцінювати ризики (наприклад, інших фінансових установ), та (д) обов'язкове попереднє повідомлення вкладників про страхування (або незастрахованість) їхніх коштів у банку.

Система гарантування вкладів, що існувала в Україні до глобальної фінансової кризи 2008-2009 років, не змогла подолати її. Гарантії були занадто малими і не покривали всі банки. Багато банків збанкрутували, а мільйони людей втратили свої депозити. Як наслідок, довіра до вітчизняної банківської системи була серйозно підірвана через відтік депозитів. Тому, у 2012 році з метою захисту інтересів вкладників було прийнято Закон України "Про систему гарантування вкладів фізичних осіб" № 4452-VI від 23.02.2012 [3]. З часом система гарантування еволюціонувала, поступово доповнювалася повноваженнями, що сприяло розширенню її інституційних можливостей. На даний час стаття 3 Закону про систему гарантування в Україні визначає фонд як установу, що виконує

спеціалізовані функції в області гарантування вкладів фізичних осіб, виведення неплатоспроможних банків з ринку та їх ліквідації.

Відповідно до міжнародної практики, система гарантування вкладів може мати різні мандати, або, іншими словами, обсяг повноважень, що відповідає різному рівню її інституційної спроможності. Основними цілями державної політики страховиків депозитів є захист вкладників та сприяння фінансовій стабільності. На практиці юридичні повноваження страховиків депозитів суттєво різняться в різних країнах світу.

На сьогоднішній день не існує єдиного мандату або набору мандатів, які були б придатні для всіх страховиків депозитів. При визначенні мандату для страховика депозитів необхідно враховувати конкретні обставини юрисдикції. Мандати можуть варіюватися від вузьких систем “виплатних кас” до тих, що мають широкий спектр обов’язків, таких як превентивні дії та відшкодування збитків або мінімізація ризиків та управління ними, з різноманітними комбінаціями між ними. Узагальнено їх можна розділити на чотири категорії: “Paybox”, “Paybox plus”, “Loss Minimiser” та “Risk Minimiser” (рисунк 1.1).

Рисунок 1.1 - Типи систем страхування депозитів за повноваженнями (мандатом)

Джерело: складено автором

Основні принципи IADI, визначають перелік повноважень, які повинні бути офіційно надані страховику депозитів законодавством. Функції нагляду та врегулювання можуть бути включені або не включені до мандату страховика депозитів. Проте, протягом останнього десятиліття спостерігається чітка тенденція до розширення мандатів страховиків депозитів за рахунок включення до них функцій врегулювання. Зростання особливо актуальне для мандатів типу "виплати плюс" (рисунок 1.2).

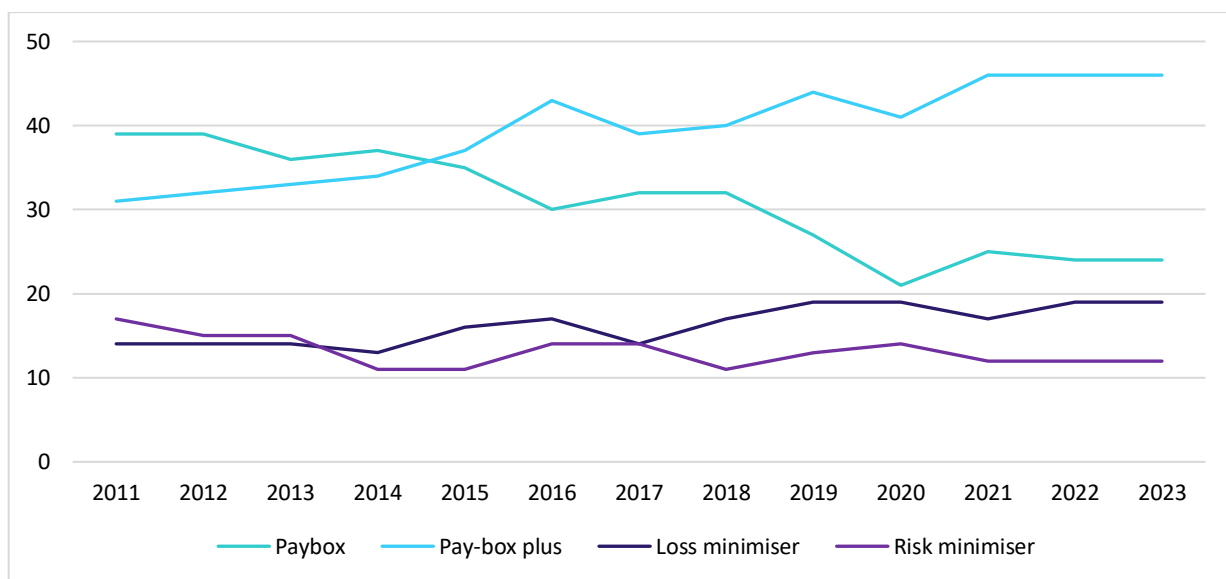

Рисунок 1.2 - Динаміка розвитку систем страхування у г

Джерело: складено автором

На сьогоднішній день, більшість страховиків (46%) мають повноваження виплатної каси з розширеними повноваженнями. На другому місці знаходиться виплатна каса (22%). 19% страховиків мають повноваження мінімізатора збитків, а 13% - мінімізатора ризиків. Узагальнено порівняння повноважень страховиків депозитів представлено в ДОДАТКУ А.

Якщо система гарантування є лише виплатною касою, то в 50% країн вона не бере участі у врегулюванні банків. В 10% країн вона має опціональний вклад в рішення щодо врегулювання. В 40% країн система гарантування активно залучена до процесу врегулювання (рисунок 1.3).

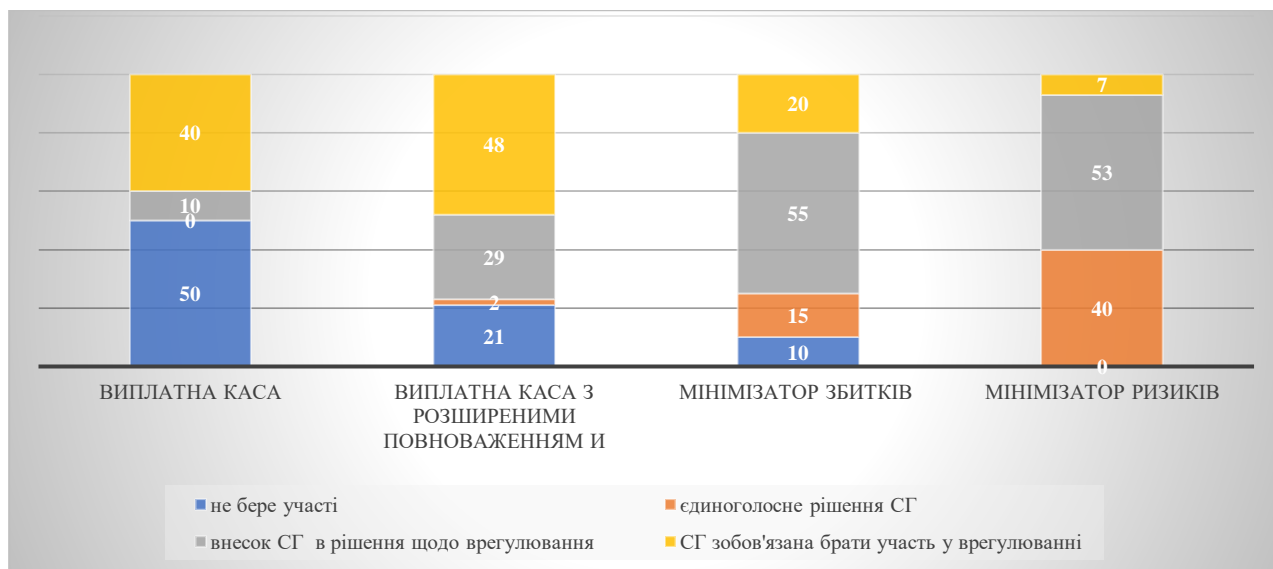

Рисунок 1.3 - Роль системи страхування у функції врегулювання відповідно до типу мандату

Джерело: складено автором

З юридичного погляду система страхування депозитів (ССД), може бути самостійною, а також бути в структурі певного державного органу (рисунок 1.4).

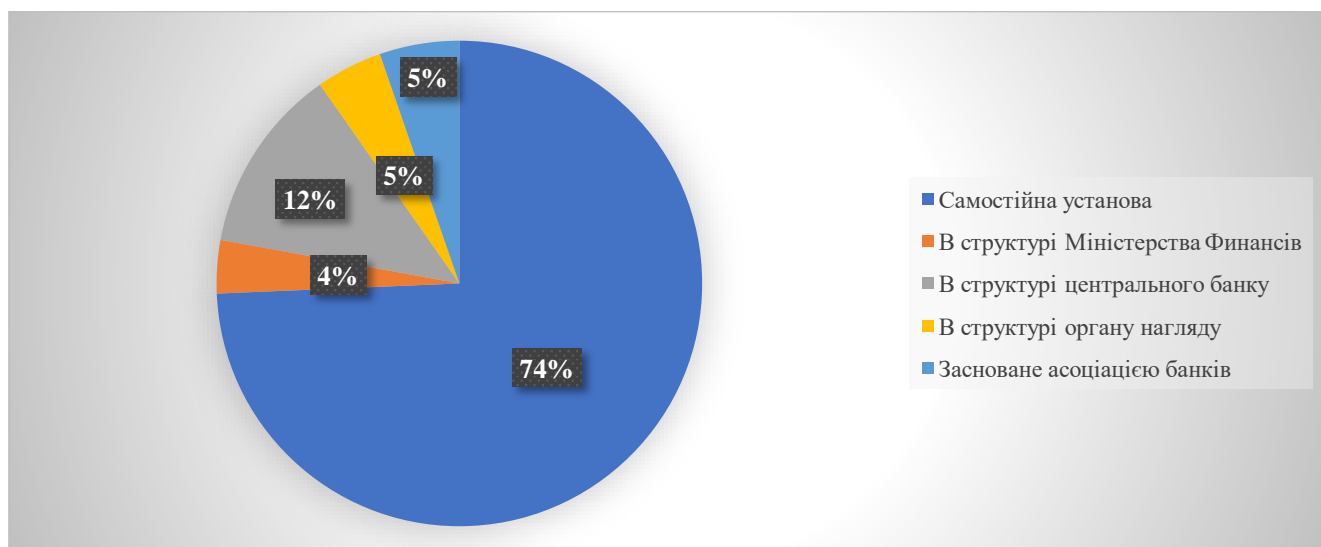

Рисунок 1.4 - Розподіл країн за типом належності системи страхування

Джерело: складено автором

З рисунку 1.4 можемо зробити висновок, що в понад 74% країнах ССД функціонує як самостійна установа, якій держава делегувала функцію врегулювання. В 12% країн, функція гарантування та врегулювання розташована в структурі центрального банку. Деякі дослідники вважають, що система

врегулювання має конфлікт інтересів з системою нагляду, тому недоцільно передавати функції врегулювання до центрального банку (якщо він також виконує функцію нагляду) або до органу нагляду. Це стосується лише випадків, коли функція врегулювання відокремлена від системи гарантування. Як було зазначено вище, в Україні, законодавчо визначено, що органом гарантування та врегулювання є гарантування вкладів є.

ФГВФО має наразі мандат мінімізатора збитків. Світова тенденція полягає у створенні більш досконалих моделей з більшими повноваженнями для страховиків депозитів. Обґрунтуванням такого розширення є те, що, оскільки фонди мають виплачувати компенсації вкладникам неплатоспроможних банків, вони повинні мати можливість відшкодувати витрати цих банків (або запобігти їхньому банкрутству). Тому вони отримують все більше повноважень кредитувати банки, щоб допомогти їм уникнути банкрутства, або продавати їх в цілому (чи їхні активи окремо), щоб відшкодувати витрати на виплати вкладникам. Порівняємо українську систему з більш розвиненими системами, що мають зобов'язання щодо мінімізації ризиків в ДОДАТКУ Б.

Еволюція мандатів та розширення повноважень страховиків депозитів засвідчує той факт, що система страхування (в Україні прийнято казати про гарантування вкладів) відіграє важливу роль у забезпеченні фінансової стабільності банківської системи. Вважаємо, що дані повноваження мають поширюватися і в практичному виконання і на вітчизняний Фонд гарантування вкладів фізичних осіб (ФГВФО, надалі Фонд, ФГВ).

З цього погляду варто казати, про доцільність та актуальність формування та розвиток системи фінансової безпеки, оскільки підтримка фінансової стабільності та захист вкладників у мінливому середовищі ґрунтується на злагодженій взаємодії всіх компонентів системи фінансової безпеки. Елементи системи фінансової безпеки, які є важливими для забезпечення стійкості банківської системи та захисту вкладників, включають:

- ✓ орган регулювання та належне пруденційне регулювання, що охоплює, серед іншого, вимоги до капіталу, ліквідності та процентні ризики;

- ✓ ефективний режим нагляду та наглядовий орган, який має можливість і готовність вжити заходів у разі необхідності;
- ✓ ефективну систему страхування депозитів;
- ✓ ефективну та дієву систему врегулювання неплатоспроможності (яка включає орган врегулювання);
- ✓ ефективну функцію кредитора останньої інстанції;
- ✓ механізм підтримки ліквідності державного сектору або аналогічний механізм (державний орган, зокрема Мінфін).

Рекомендації щодо функціонування цих елементів ефективної системи фінансової безпеки надані в Основних принципах IADI разом з Базельськими принципами ефективного банківського нагляду та Ключовими ознаками ефективних режимів врегулювання неплатоспроможності фінансових установ Ради з фінансової стабільності.

Конструктивні особливості систем фінансової безпеки суттєво відрізняються в різних країнах світу. Інституційна структура систем фінансової безпеки та розподіл обов'язків і повноважень між органами влади та іншими суб'єктами у сфері пруденційного регулювання, нагляду, врегулювання та страхування депозитів, як правило, дуже залежить від конкретної країни. Існує безліч варіантів побудови системи, які включають окремі підходи, функціональні підходи, інтегровані моделі, а також підходи з двома піками. Різні повноваження учасників системи фінансової безпеки означають, що вони по-різному підходять до питань платоспроможності та ліквідності. Центральні банки розглядають платоспроможність і ліквідність з макропруденційної точки зору та їх вплив на монетарну політику і економічну стабільність, тоді як наглядові органи більше переймаються безпекою і надійністю окремих фінансових установ. Страховики депозитів зосереджені на захисті вкладників і підтримці довіри до банківської системи. Їхній інтерес до платоспроможності та ліквідності полягає в тому, щоб мінімізувати витрати на банкрутство банків і забезпечити раннє втручання та врегулювання. Вибір внутрішньої політики щодо побудови системи фінансової безпеки має значний вплив на роль страховика депозитів. Зазначимо, що більш

детальний розгляд системи фінансової безпеки не є предметом цього нашого дослідження.

1.2 Сучасні виклики для системи гарантування вкладів

Системи гарантування вкладів фізичних осіб мають прямий вплив на стабільність банківської системи та її здатність нейтралізувати наслідки кризи, запобігаючи паніці вкладників. Тому, як і будь-яка інша система, вона постійно розвивається і стикається з новими викликами. Системи страхування депозитів не стоять осторонь від глобальних проблем, в умовах формування інтегрованого фінансового простору, який постійно розвивається. Саме тому в міжнародному співтоваристві останнім часом активно дискутуються глобальні виклики для страховиків депозитів (рисунок 1.5). Вітчизняна система страхування депозитів не є виключенням, для неї ці глобальні виклики притаманні в тій чи іншій ступені і вона має їх враховувати їх в своїй діяльності.

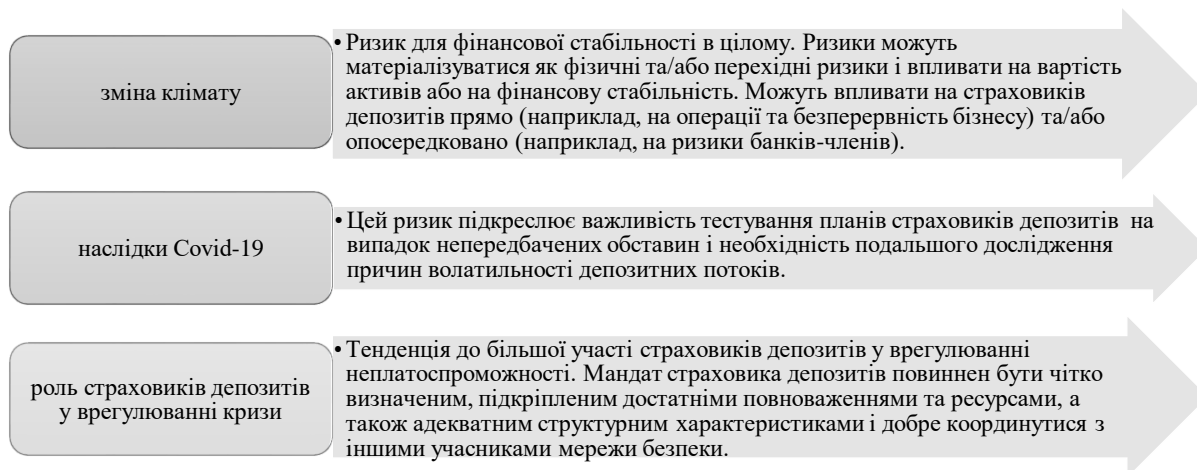

Рисунок 1.5 - Глобальні виклики для страховиків депозитів будь якої країни

Джерело: складено автором

Зокрема в Україні існує проблема у неправильному уявленні про цілі системи страхування вкладів в Україні, які є частиною Стратегії розвитку ФГВФО.

Його метою було названо «захист прав та інтересів вкладників банків, зміцнення довіри до банківської системи України, заохочення коштів до банківської системи, забезпечення належної процедури виведення з ринку неплатоспроможних банків та ліквідації банків. Як наслідок, ця Стратегія виступає за захист вкладів фізичних осіб, а також не підтримує інших вкладників. Натомість метою створення більшості систем страхування вкладів у світі є уникнення системної фінансової кризи, яка, перш за все, має забезпечити.

Інші виклики, згрупуємо в чотири ключові групи (рисунок 1.6).

Рисунок 1.6 - Загальні проблеми розвитку системи страхування депозитів

Джерело: складено автором

Коротко розглянемо ці проблеми.

По-перше, це *пошук оптимального дизайну страхування депозитів*. Банківські кризи спричинили дискусії про ризик для фінансової стабільності незастрахованих депозитів, а також про адекватне страхування депозитів, фінансування та механізми підтримки, а також про те, як можна сприяти безперервному доступу до депозитів або швидшому відшкодуванню за рахунок використання технологічних інновацій. Подальший аналіз цих питань допоможе визначити, чи залишається існуюча політика системи страхування депозитів адекватною, чи потребує змін. Модифікації української системи захисту депозитів до європейських стандартів має вирішальне значення для подальшого розвитку фінансового сектору країни. Незважаючи на те, що система страхування вкладів в

Україні пережила дві значні кризи, вона стала більш сучасною та ефективною, проте все ще не відповідає європейським стандартам. Одним із основних аспектів забезпечення більшої сумісності депозитної системи з європейськими стандартами є збільшення обсягу гарантійної системи. Сьогодні в більшості європейських країн захищені депозити мають більший діапазон покриття, ніж українська система. Збільшення кількості осіб, які отримують гарантовані вклади, допоможе підвищити ступінь захисту вкладників і зробити фінансову систему більш стійкою до потенційних криз.

По-друге, *проблема виведення банків з ринку*. Механізми страхування депозитів та врегулювання неплатоспроможності банків, включаючи ліквідацію та виплати вкладникам, повинні працювати злагоджено, щоб мінімізувати витрати на врегулювання, захистити вкладників та підтримати фінансову стабільність. Термін "врегулювання", відповідно до Основних принципів IADI, використовується для позначення плану та процесу виведення нежиттєздатного банку з ринку. Як такий, він охоплює ліквідацію та відшкодування вкладникам, передачу та/або продаж активів і зобов'язань, створення тимчасової перехідної установи та списання боргу або конвертацію в капітал, а також застосування процедур, передбачених законодавством про неплатоспроможність, до частин суб'єкта господарювання, що перебуває в процесі врегулювання.

Необхідно провести подальший аналіз взаємодії страхування депозитів і врегулювання неплатоспроможності, зокрема, як використання інструментів врегулювання, що підтримують безперервність критично важливих банківських операцій і безперервність доступу вкладників до своїх коштів, а також наявність можливостей поглинання збитків і рекапіталізації у вигляді довгострокового субординованого боргу впливають на вартість врегулювання неплатоспроможності для фонду страхування депозитів, незалежно від того, чи виступає страховик депозитів як орган врегулювання, чи лише бере участь у фінансуванні заходів з врегулювання неплатоспроможності.

По-третє, *координація системи фінансової безпеки*. Наразі актуальним є пошук оптимально функціонуючої системи фінансової безпеки та ефективної

взаємодії всіх її компонентів (об'єктів та суб'єктів), включаючи пруденційне регулювання та нагляд, врегулювання неплатоспроможності, страхування вкладів та функцію кредитора останньої інстанції. Подальший аналіз має допомогти визначити, як реалізувати цілісний підхід, що ґрунтується на тісній координації між усіма відповідними органами системи фінансової безпеки у визначенні та впровадженні бажаної стратегії врегулювання неплатоспроможності [5]. Це може включати оцінку системної важливості та визначення кращого інструменту для втручання в кризу та заходів з її врегулювання (наприклад, безперервність або ліквідація з виплатою депозитів). Для вітчизняної системи страхування цей виклик є вкрай актуальним оскільки має забезпечувати ефективну взаємодію між перш за все НБУ та ФГВФО.

Відсутність належної взаємодії між системою гарантування вкладів та іншими елементами системи фінансової стабільності є серйозною проблемою, яка серйозно впливає на ефективність фінансової системи України. Недостатня координація та взаємодія між різними фінансовими установами може призвести до ризиків для фінансової стабільності та збільшити загрози, з якими стикаються вкладники. Вирішення цього питання та забезпечення взаємодії між системою гарантування вкладів та іншими елементами фінансової системи є важливим для запобігання можливим фінансовим кризам.

Однією з причин неефективності системи гарантування вкладів банків України є «від'єднаність» системи від інших елементів системи забезпечення фінансової стабільності, зокрема від банківського нагляду. Це означає, що система гарантування вкладів працює окремо від процесів нагляду та регулювання банківської діяльності, що ускладнює виявлення фінансових проблем у банках на ранній стадії.

Обмеженість ресурсів Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (ФГВФО) та відсутність інструментів для ефективного інвестування власних коштів також є серйозними проблемами. Сьогодні ФГВФО дозволено інвестувати кошти безпосередньо в державні облігації України (ОВДП), однак потенціал придбання цих облігацій обмежений через відсутність вільних ресурсів. Крім того, точаться

дебати щодо пошуку нових шляхів поповнення ресурсів ФГВФО для збереження його дієвості та ефективності.

Щодо поповнення ресурсів ФГВФО, то серед можливих сценаріїв можна подумати про збільшення типової суми платежу банків. Зараз банки повинні сплачувати уряду частину ФГВФО, яка використовується для забезпечення безпеки вкладів фізичних осіб. Вища ставка цього збору стала б додатковим джерелом фінансування для Фонду та дозволила б мати більше коштів для купівлі державних облігацій. Однак важливо визнати, що будь-яке збільшення типової комісії або розширення учасників Фонду матиме свої унікальні наслідки. Наприклад, підвищення ставки податку на банки може збільшити їх фінансовий тягар і негативно вплинути на прибутковість. Збільшення кількості учасників можна вважати джерелом нових ресурсів, але це вимагатиме додаткового контролю та регулювання з боку органів влади для забезпечення стабільності та надійності фінансової системи.

По-четверте, це виклики, що обумовлені розвитком та використанням *фінансових технологій ("фінтех")*. Аналіз впливу цифрових інновацій як на поведінку клієнтів, так і на спосіб надання банківських послуг є важливим для розуміння наслідків цих тенденцій для систем страхування вкладів. Фінтех впливає на страховиків депозитів через численні прямі та непрямі канали, які можуть зачіпати самі основи банківського сектору, такі як платіжні системи та роль традиційних депозитів. Сюди відносяться розробки в галузі моніторингу соціальних мереж для полегшення раннього реагування в разі потрясінь, комунікаційні стратегії страховиків депозитів і програми інформування громадськості, а також нові тенденції, такі як стейблкоїни і цифрові валюти центральних банків (CBDC), які можуть створити додаткову невизначеність щодо поведінки вкладників (наприклад, прискорити швидкість зняття коштів) і вплинути на бізнес-моделі установ, що приймають депозити. Оскільки кількість кібератак і злочинності зростає, захист фінансових даних і систем зараз вважається надзвичайно важливим завданням. європейські стандарти вимагають, щоб депозитна система мала ефективні заходи кібербезпеки. Існує очевидне відчуття

нагальної потреби у розвитку політики та обговоренні стандартів, що також може вплинути на страховиків депозитів.

Отже, правове та регуляторне середовище має бути гармонізовано зі стандартами Європейського Союзу. Це означає, що закони та правила щодо депозитної системи повинні відповідати чинним європейським нормам і директивам. Це усуне плутанину та конфлікт з європейськими партнерами, а також забезпечить стабільність та прозорість фінансового сектору України.

1.3 Напрями розвитку системи гарантування вкладів в Україні

Стрімкий розвиток системи гарантування вкладів в Україні потребує ретельного вивчення тенденцій сьогодення та стратегічних пріоритетів задля можливості ефективного гарантування функціонування системи в умовах фінансових кризи та шоків. У цьому розділі маємо на меті заглибитися у складний ландшафт української системи гарантування вкладів шляхом аналізу факторів, що впливають на її стратегічні пріоритети.

Вітчизняна система гарантування вкладів за роки свого існування пройшла значний шлях розвитку і станом на 01.01. 2024 року включає всі банки банківської системи, включаючи Ощадбанк.

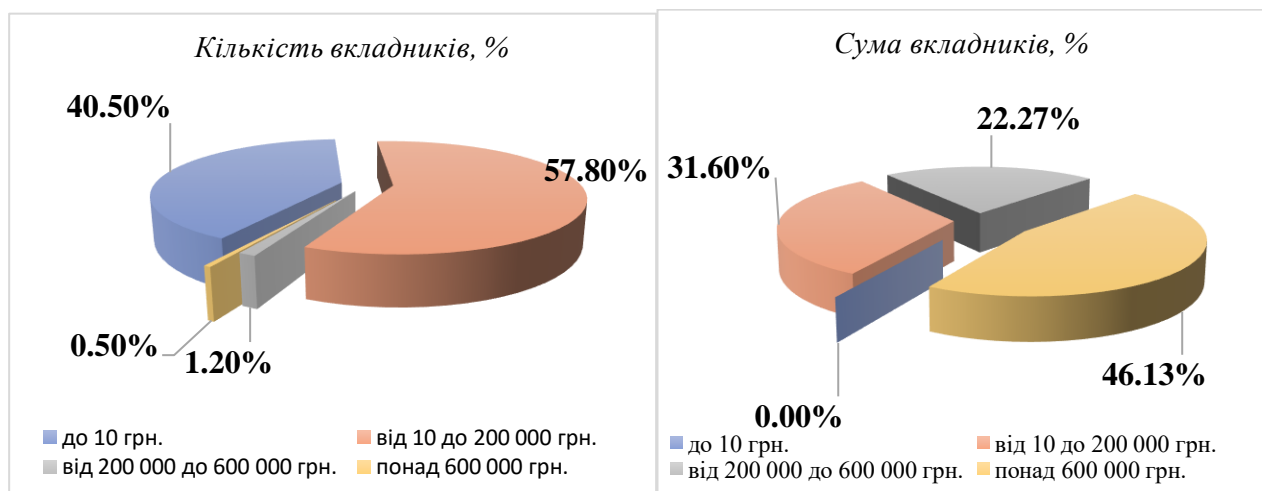

Рисунок 1.7 - Структура вкладів за діапазонами сум на 01.01.2024

Джерело: створено автором на базі звіту НБУ [23].

Фонд охоплює 99,5 відсотків від кількості вкладів та 53,87% від загальної суми вкладників в межах гарантованої суми у 600 тис. грн.. Найбільше вкладників (57,80%) мають вклади від 10 до 200 тис. грн. Це свідчить про те, що більшість вкладників віддають перевагу малим і середнім вкладам. Хоча вкладників з меншими вкладами більше, найбільший обсяг депозитів (46,10%) становлять вклади понад 600 тис. грн. Це підкреслює внесок великих вкладників у загальну суму вкладів. Середній розмір вкладів становить 18 242,60 грн., що може свідчити про тип вкладів та фінансові стратегії вкладників (таблиця 1.1). Розподіл за сумою: вклади від 200 000 до 600 000 грн становлять 22,30% від загальної суми депозитів, що є великим внеском, враховуючи його невелику суму (1,20%).

У глобальному аспекті, згідно з даними IADI, середній страховик депозитів покриває близько 41% вартості прийнятних депозитів. Це означає, що 59% прийнятних депозитів не застраховані. В країнах G7 частка застрахованих депозитів за останні вісім років знизилася з 77% до 70%. Для всіх економік це скорочення становить від 50% до 41%.

Таблиця 1.1 - Розподіл гарантованих та негарантованих депозитів в банківській системі України станом на 01.01.2024 р.

Розмір вкладу, грн.	Кількість вкладників		Сума вкладів		Середній розмір вкладів
	осіб	%	млн. грн.	%	грн.
до 10 грн	27 390 939	40,50%	27,14	0,00%	1
від 10 до 200 000 грн	39 146 396	57,80%	390177,48	31,60%	9 967,10
від 200 000 до 600 000 грн	840 604	1,20%	275 001,95	22,30%	327148
понад 600 000 грн	309 761	0,50%	569 594,28	46,10%	1 838 818,60
Всього:	67 687 700	100,00%	1234800,85	100,00%	18 242,60

Джерело: звіт НБУ [23]

Однак жодне зі скорочень не є статистично значущим. У юрисдикціях G20 спостерігається щорічне зниження коефіцієнтів покриття на один процентний пункт протягом періоду вибірки до 56% у 2022 році, що є статистично значущим. Це може бути пов'язано зі зростанням депозитів, спричиненим COVID-19, та загальною стабільністю номінальних рівнів покриття в усьому світі.

Стратегічними орієнтирами розвитку Фонду та ССД в цілому вважаємо:

1) ***більш чіткий фокус на фінансовій стабільності:***

- менший рівень зосередженості лише на вкладниках;
- менший рівень фокусу на моральному ризику високого рівня покриття;

2) ***розширення ролі Фонду в оцінці та ідентифікації ризиків банків:***

- аналіз банку для доповнення аналізу регулятора. Реалізація принципу чотирьох очей;
- деталізована інформація про стан справ у банку на ранніх стадіях, яку повинна отримувати система гарантування;
- участь в комітетах управління кризами.

3) ***розширення повноважень у врегулюванні:***

- обмін інформацією (з регулятором/банками) та координація врегулювання;
- зобов'язання забезпечити збереження коштів системи гарантування;
- тестування сценаріїв врегулювання/симуляція.

Спираючись на ці аспекти визначимо ключові моменти стратегічних змін.

Завдання полягає в тому, щоб ***збалансувати комплексний захист більшості вкладників і необхідність управління ризиками фінансової стабільності з потребою мінімізації моральних ризиків.*** Страхування депозитів має охоплювати переважну більшість вкладників. Значна частина обсягу депозитів повинна підпадати під дію ринкової дисципліни. Рівень та обсяг покриття повинні періодично переглядатися (щонайменше кожні п'ять років), щоб забезпечити їх відповідність цілям державної політики, які стоять перед системою. В світі виділяють три моделі покриття депозитів.

Обмежене покриття зберігає поточну структуру страхування вкладів, підтримуючи певний рівень покриття, який однаково застосовується до всіх вкладників і типів рахунків. В рамках цього варіанту поточні ліміти виплат за вкладками можуть бути збільшені, але залишаються обмеженими. Підвищення лімітів страхування депозитів може не вирішити проблему ризику відтоку вкладів, пов'язаного з високою концентрацією незастрахованих депозитів.

Необмежене покриття забезпечує необмежене або суцільне страхування депозитів. Це може усунути ризики виведення вкладів з банків, але супроводжуватиметься збільшенням ризиків моральної шкоди, значним впливом на ризиковану поведінку банку та необхідністю суттєвого збільшення розміру фонду гарантування вкладів.

Цільове покриття дозволяє встановлювати різні рівні страхового покриття для різних типів рахунків. Ці рівні можуть включати обмежене покриття для певних типів рахунків та необмежене покриття для інших. Увага приділяється потенційно вищому рівню покриття платіжних рахунків підприємств. Цей варіант надає переваги фінансової стабільності з меншими ризиками моральної шкоди. Однак проблемою є розмежування між підприємницькими платіжними депозитами та іншими депозитами.

В Україні бажано передбачити встановлення єдиного рівня рейтингу для всіх вкладів (*захищені вклади* домогосподарства та вимоги МСП, підприємств, які є не захищеними вкладами, та інші незахищені депозити). Крім того, усі депозити мають вищий пріоритет, ніж звичайні незабезпечені вимоги. Зміна пріоритету депозитів в ієрархії вимог має на меті відрізнити депозити від інших видів зобов'язань, які можуть призвести до збитків у разі неплатоспроможності, але мають менший вплив на фінансову стабільність.

Для поповнення ресурсів Фонду необхідно перейти до змішаної моделі та змінити підхід до встановлення цільового показника. Цільовий показник слід підтримувати на рівні не менше 2,5% від суми коштів вкладників, гарантованих ФГВФО в межах суми відшкодування. При цьому розмір цільового фонду має встановлюватися з урахуванням ймовірності майбутніх криз, а цільове значення та строки його досягнення мають розраховуватися Фондом (у тому числі з урахуванням результатів стрес-тесту). Якщо за розрахунками Фонду цільове значення перевищує мінімальне значення, Фонд повинен мати повноваження встановлення іншого цільового розміру фонду та строків його досягнення.

Досягнення цільового розміру Фонду забезпечується шляхом накопичення скоригованого капіталу. Скоригований капітал Фонду повинен покривати

очікуваний рівень ризиків у банківській системі та дорівнювати очікуваному рівню ризиків у банківській системі в разі настання майбутньої кризи, за винятком випадків, коли є ознаки нестійкого фінансового стану банківської системи, а також обставин, що загрожують стабільності національної банківської та/або фінансової системи. Також передбачити за результатами стрес тестування можливість перегляду значення цільового показника та можливість накопичення капіталу за рахунок:

- ✓ перегляду(підвищення) базових ставок регулярного збору з учасників Фонду за певних умов відмінного від встановленого;
- ✓ запровадження спеціального збору до Фонду.

У разі нагальної потреби в підтримці ліквідності, з метою своєчасного виконання Фондом завдання із забезпечення функціонування СГВФО, Фонд повинен має право вжити заходів щодо залучення кредитів від НБУ та залучення від держави, кредиту та/або внеску на безповоротній основі.

Наступний напрям, це **вдосконалення повноважень та інструментарію нагляду та врегулювання**, що дозволить органам влади більш вчасно, ефективно реагувати на можливі ускладнення в діяльності банку та гнучко розглядати альтернативи ліквідації, в тому числі реструктуризацію.

Наступним стратегічним напрямом розвитку вітчизняної системи гарантування вкладів вважаємо альтернативне використання інструментів врегулювання та гармонізація критерію найменшої вартості. Пропозиція спрямована на сприяння використанню ФГВФО у фінансуванні інструментів антикризового управління як альтернативу внутрішнім можливостям банків справлятися з втратами.

Важливим завданням є гармонізація вітчизняного законодавства із нормами Євродиректив, зокрема Директиви 2014/59/ЄС про відновлення платоспроможності та врегулювання неплатоспроможності банків (Bank Recovery and Resolution, BRRD), що є зобов'язанням України згідно з Угодою про Асоціацію з ЄС та набуття Україною статусу кандидата. Реалізація Директиви BRRD передбачає вдосконалення підходів до уточнення заходів раннього втручання,

усуваючи дублювання між раннім втручанням і офіційними заходами, забезпечуючи правову визначеність щодо відповідних умов і сприяючи співпраці між наглядовими органами та системою врегулювання.

В економічній літературі існує пропозиція всю сукупність заходів (режимів) врегулювання класифікувати за трьома напрямками (рисунок 1.8): 1) інституціональні, визначають правила, учасників та їх дії щодо врегулювання; 2) антикризові – за характером впливу поділяються на: підготовчі та превентивні (спрацьовують на упередження); заходи раннього втручання; остаточне врегулювання (підготовка до виведення банку з ринку з найменшими витратами та втратами); 3) компенсаторні (оздоровчі) – механізми фінансування збитків (фонд врегулювання), що застосовуються з метою захисту платників податків та громадян країни, кредиторів у процедурах неплатоспроможності банків, а також для забезпечення прозорості їх реалізації. За кризових умов підтримувати довгострокову життєздатність банку шляхом вжиття превентивних заходів дешевше, якщо це зробити на відносно ранній стадії ідентифікації проблем в діяльності банку, коли його фінансовий стан ще суттєво не постраждав. Ці заходи мають бути спрямовані насамперед на усунення негативних наслідків зовнішніх подразників, а не на компенсацію пов'язаних з ними внутрішніх витрат.

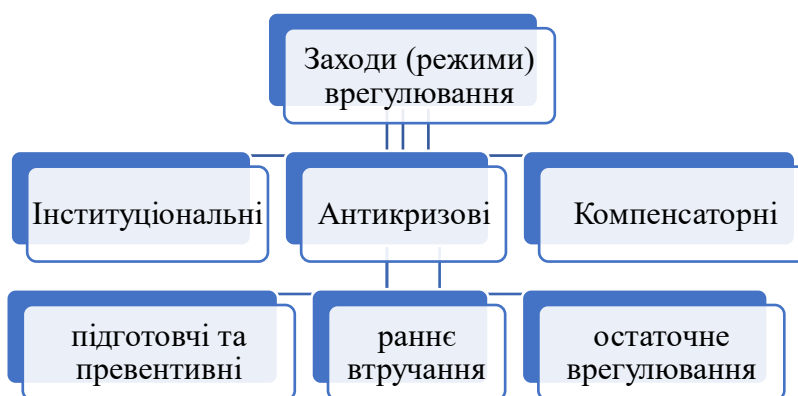

Рисунок 1.8 - Заходи врегулювання неплатоспроможності банків

Джерело: побудовано автором на основі [5]

Значний вплив на подальший розвиток СГВФО є **налагодження співпраці між наглядовим органом та органами врегулювання**. Нагадаємо, що обидва ці

органи входять до системи фінансової безпеки, про яку вже йшла мова в роботі. В межах цього напрямку важливо досягти:

- чіткого **розподілу повноважень** між НБУ (орган нагляду) та ФГВ (орган врегулювання та виведення з ринку) з метою зменшення навантаження на платників податків;

- забезпечити **постійну комунікацію та координацію** між регуляторами щодо виведення неплатоспроможних банківських установ з ринку. Безперервна комунікація між ФГВФО та національним наглядовим органом необхідна на всіх етапах. Налагоджена співпраця з чітким розподілом повноважень є необхідною та обов'язковою умовою ефективного та дієвого механізму виведення неплатоспроможних банків з ринку. Регулярні зустрічі регуляторів для обговорення нагальних потреб та інших питань мають стати звичною практикою;

- **ранньої координації**, яка повинна починатися ще **на етапі виявлення та реагування** на проблеми в банківській діяльності. Це підвищує ефективність і зменшує дублювання аналізу та моніторингу;

- **посилення аргументованості рішень**. Рішення про виведення неплатоспроможного банку з ринку. Посилення обґрунтування рішень. Рішення про виведення неплатоспроможного банку з ринку має ґрунтуватися на економічно обґрунтованій аргументації, а не на суб'єктивному судженні, включаючи, за необхідності, оцінку активів і пасивів банку незалежними експертами. Окрім критерію «найменших витрат», ФГВ має також враховувати безперервність критично важливих функцій та фінансову стабільність при прийнятті рішення про заходи, які необхідно вжити для виведення неплатоспроможного банку з ринку, а також при виборі інструментів виведення неплатоспроможного банку з ринку.

Правила і стандарти взаємодії між цими двома органами мають бути чітко визначені і застосовуватися, а обов'язки мають бути роз'яснені в рамках проактивного, комплексного підходу до врегулювання. НБУ повинен інформувати ФГВФО, якщо він вживає певних заходів або якщо він вважає, що існують умови для раннього втручання, а також якщо він ефективно впроваджує режим дефолту. Наглядові органи повинні оцінювати фінансову життєздатність банку разом з

органами врегулювання. Крім того, наглядовий орган (НБУ) повинен надавати органу врегулювання (ФГВФО) всю інформацію, необхідну для раннього врегулювання, або просити банк надати таку інформацію самостійно. Обидва органи повинні тісно співпрацювати при прийнятті рішення про раннє втручання або про початок підготовки до виведення неплатоспроможного банку з ринку з метою забезпечення послідовності та ефективності. НБУ повинен якнайшвидше інформувати ФГВФО про можливість того, що банк може стати або може стати неплатоспроможним. Обидва органи повинні здійснювати моніторинг ситуації в проблемному банку та впроваджувати альтернативні рішення у тісній співпраці. У цьому випадку обидва органи повинні регулярно зустрічатися з визначеною періодичністю.

РОЗДІЛ 2.

АНАЛІТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СТРЕС-ТЕСТУВАННЯ СТІЙКОСТІ ФОНДУ ГАРАНТУВАННЯ ВКЛАДІВ УКРАЇНИ

2.1. Необхідність та міжнародний досвід впровадження стрес-тестування систем страхування депозитів

Банківські потрясіння в березні 2023 року стали найбільшим епізодом системного стресу з часів світової фінансової кризи 2008 року. Банкрутства банків, хоча й спричинені різними факторами, спровокували широкомасштабну кризу довіри до банків і фінансових ринків у всьому світі, спонукаючи національних і міжнародних політиків оцінити причини та зробити висновки.

Стрес-тестування (СТ) сьогодні є широко використовуваним інструментом управління ризиками та антикризовим інструментом. Фінансові установи проводять стрес-тестування для визначення потенційних джерел ризику, з якими вони можуть зіткнутися за настання різних сценаріїв при серйозних змінах макроекономічних умов, і оцінки їхньої стійкості до таких подій.

Здатність страховиків депозитів відстежувати прямі ризики банків-учасників, а також ліквідність і потоки депозитів значно відрізняються в світі. Як вже зазначалось в попередньому розділі, всього 13% органів зі страхування депозитів, у всьому світі, мають прямі повноваження здійснювати нагляд та/або нагляд за банками. Широкі наглядові повноваження та доступ до широкого спектру наглядових даних та інформації про банки-учасники, включаючи, але не обмежуючись даними про депозити. Якщо органи страхування депозитів не мають таких повноважень, вони зазвичай співпрацюють з іншими учасниками системи фінансової безпеки для отримання відповідних даних. Отримання даних особливо важливо для компаній зі страхування депозитів, реалізація яких передбачає аналіз та оцінку рівнів ризику банків та установ-учасників. Всього 94% органів зі

страхування депозитів регулярно використовують цю інформацію для розрахунку страхових премій (гарантованих внесків).

У 2016 році ЕВА випустила вказівки щодо стрес-тестів СГВФО [25], які визначають методологічні принципи, які повинні застосовувати для оцінки того, чи є операційні та фінансові можливості ССД достатніми для забезпечення захисту депозитів на випадок банкрутства банків. Відповідно до директиви СТ СГВФО повинні сприяти поступовому підвищенню стійкості шляхом:

(i) оцінювання стійкості ССД шляхом перевірки їх здатності виконувати завдання відповідно до Директив 2014/49/ЄС та 2014/59/ЄС[26];

(ii) визначення того, які аспекти діяльності СГВФО потребують покращення або вже покращилися порівняно з попередніми випробуваннями;

(iii) отримання результатів, які уможливають порівняння та експертну оцінку.

Багато органів страхування вкладів у різних країнах проводять стрес-тестування для оцінки своєї готовності та здатності реагувати на можливі майбутні кризи. Антикризова готовність є важливим механізмом для органів страхування вкладів (у нашому випадку - Фонду гарантування вкладів фізичних осіб) підготуватися до кризи та зміцнити впевненість внутрішніх і зовнішніх зацікавлених сторін у їхній здатності ефективно реагувати на кризу відповідно до свого мандату. Політика готовності до кризових ситуацій та управління ними IADI встановлює стандарти готовності до кризових ситуацій та управління ними для страховиків депозитів та оцінює здатність щодо:

– наявності власної ефективної політики та процедури антикризового управління, розробки та регулярного тестування власних планів готовності до кризових ситуацій;

– бути частиною інституційної структури для постійного спілкування та координації між суб'єктами системи фінансової безпеки щодо готовності до кризових ситуацій та антикризового управління,

– приймати участь у розробці комунікаційних планів для докризового та посткризового управління за участю суб'єктів системи фінансової безпеки для забезпечення комплексної та послідовної публічної інформації та комунікацій.

Необхідність проведення стрес-тестів обумовлена необхідністю перевірити готовність системи страхування до кризи, а також щоб переконатися, що роль страховика врахована та здатна функціонувати під час кризи. Наразі положення, що застосовуються до офіційних угод між учасниками системи фінансової безпеки, включають домовленості щодо координації операцій у кризових ситуаціях, спільних навчань та фактичних навчань, які проводяться відповідно в 66%, 31% та 17% країнах світу.

Для проведення СТ можна обрати одну, або декілька моделей:

- макроекономічну фінансову модель, в якій для прогнозу стану банківської системи визначальними є макроекономічні припущення;
- фінансову модель Монте-Карло, головний принцип якої полягає у здійсненні великої кількості симуляцій з врахуванням заданих параметрів;
- історичний аналіз, який передбачає аналіз даних щодо фактичних виплат у відсотках коштів від загальної суми вкладів у системі, що виплачувалася ФГВФО кожного року;
- сценарний аналіз, який дає можливість вручну обрати банки та дату, коли відбудеться подія визнання такого банку неплатоспроможним.

Розглянемо досвід успішного проведення тест-тестування у світі.

У червні 2023 року *Канадська корпорація страхування вкладів* (CDIC Canada) провела два командно-штабні навчання, як внутрішні, так і з органами фінансової безпеки, щоб відпрацювати реакцію Канади на сценарій типу SVB, що відбувається в Канаді. Сценарій базується на двох днях зняття депозитів і передбачає канали передачі, подібні до тих, що спостерігалися в березні 2023 р. Сценарій також поставив під сумнів упередження учасників визначив подальші дії, пов'язані із заходами, які можна вжити для зниження ризиків забруднення, включаючи спілкування та взаємодію з ключовими зацікавленими сторонами.

Після нещодавнього стресу в банківському секторі *Корейська корпорація страхування вкладів* (KDIC) збільшила частоту з щорічного моделювання стресу до щоквартального. KDIC також оновив свої кризові сценарії. Під час стресування у червні 2023 року KDIC припустив сценарій фінансової кризи, за якого криза в

небанківському секторі поширилася на банківський сектор. Для онлайн-банків, які приймають депозити через мобільні засоби, сценарій передбачав масштабну ризикову ситуацію, спричинену цифровим збоєм банку. На основі сценарію KDIC розробив плани дій щодо врегулювання, фінансування, людських ресурсів та комунікації У серпні 2023 року KDIC брав участь у стрес-тесті разом із Банком Кореї (БОК). Завдяки спільному сценарію кризи та порівнянню результатів стрес-тестів обох органів системи фінансової безпеки KDIC вніс додаткові корегування щодо послідовності методології стрес-тестування та передбачуваності руйнування фінансового ринку. Стрес-тест оцінював ризики ліквідності ощадного банку шляхом моделювання банківської кризи в секторі. Останні випадки відкликання вкладників розцінюють як кризову ситуацію. До речі зауважимо, що на наш погляд, Корейська система страхування вкладів є однією з найрозвинутіших у світі.

В *Малайзії* Perbadanan Insurans Deposit Malaysia (PIDM) повторно відкалібрував власну методику стрес-тестування ліквідності після нещодавньої банківської кризи у 2023 р. Крім того, розробляється методологія стрес-тестування, яка враховує зв'язок між ризиками ліквідності та платоспроможності з метою моделювання комбінації цих двох ризиків в одній системі, яка включає зовнішні збурення платоспроможності ризиків та ендегенні зміни ліквідності, спричинені ці збурення.

Додомо, що в розглянути прикладах органи зі страхування депозитів проводять стрес-тести, іноді у співпраці з іншими органами фінансової безпеки. Сценарії, що тестувалися, охоплювали серйозні відтоки ліквідності з організацій-членів системи страхування. Практика органів зі страхування депозитів щодо стрес-тестування та моделювання кризових сценаріїв суттєво різниться залежно від сфери повноважень і діяльності.

За даними IADI за 2023 рік 55% усіх органів зі страхування депозитів беруть участь у плануванні або моделюванні таких кризових сценаріїв. Виявилось, що чим ширше мандат, тим більш схильні органи зі страхування депозитів брати участь у плануванні та моделюванні сценаріїв, а саме: виплатна каса - 40%; виплатна каса плюс - 46%; мінімізатор збитків - 71%; мінімізатор ризику - 100%. Досконаліші

системи зазвичай мають більший розподіл ресурсів для цієї діяльності. Вони також мають більшу участь у системі фінансової безпеки, що призведе до більшого інтересу до планування сценаріїв або моделювання потенційних рішень.

Проглянувши закордонний досвід, перейдемо до вітчизняного.

2.2. Стрес-тестування стійкості Фонду гарантування вкладів України

На жаль, дослідження стрес-тестування систем страхування депозитів не є розповсюдженим у працях науковців. Тож, головною метою даного дослідження є аналіз, апробація та висвітлення підходів до здійснення стрес-тестування стійкості ФГВФО на основі доступних даних.

Стрес-тестування покликане оцінити фінансову стійкість системи страхування депозитів (ССД) (рисунок 2.1), щоб витримати вплив несприятливих економічних змін, які представлено гіпотетично несприятливими сценаріями, серед яких несистемна чи системна фінансова криза. Ці сценарії можуть бути малоймовірними, проте реалістичними для досліджуваного середовища, щоб бути адекватними для ССД та дотичними до конкретного типу ризику або комбінації із тих ризиків, які притаманні та є суттєвими для ССД.

Рисунок 2.1 - Процес послідовного визначення мети стрес-тестування

Джерело: розроблено автором

Відповідно до визначення, Базельського Комітету, *стрес-тестування* повинно змоделювати різного характеру можливі несприятливі сценарії з врахуванням різних видів ризиків, та розмір капіталу, необхідний для погашення збитків у випадку реалізації шоківих сценаріїв. Стрес тестування Фонду – це процес аналізу, оцінки стійкості, фінансового стану і перспективи відшкодування

вкладів у випадку виникнення кризових явищ у фінансовій системі. Метою стрес-тестування є виявлення потенційних ризиків, які можуть виникнути в умовах шоку, та оцінка готовності Фонду гарантування вкладів до їх розв'язання. В основу розробки методики проведення стрес-тестування системи гарантування, керівні принципи стрес-тестування систем гарантування вкладів ЕВА/GL/2021/10 [25] та Директиву 2014/49/ЄС Європейського Парламенту [26].

Стрес-тестування сприяє підтримці готовності СГВФО, виявленню недоліків і, як наслідок, постійному вдосконаленню та підвищенню стійкості СГВФО. Тим самим стрес-тестування (СТ) дозволяє оцінити рівень необхідних фінансових резервів Фонду за умов реалізації негативних макроекономічних сценаріїв та допомогти виявити слабкі місця системи страхування вкладів.

Методика визначає сферу СТ системи гарантування вкладів фізичних осіб, включає мінімальні стандарти та тести, згідно яких ФГВ зобов'язаний виконувати, також своєчасно виплачувати кошти вкладникам та здатність постійно мати доступ до всіх своїх джерел фінансування, включаючи кошти отримані від спеціальних зборів та альтернативних механізмів фінансування [24]. Стрес-тестування оцінює готовність ФГВФО до потенційних шоків, що дозволяє швидше реагувати на них. Це сприяє постійному вдосконаленню та підвищенню стійкості системи страхування. Стійкість СГВФО можна визначити як її здатність виконувати завдання, покладені на нього (рисунок 2.2).

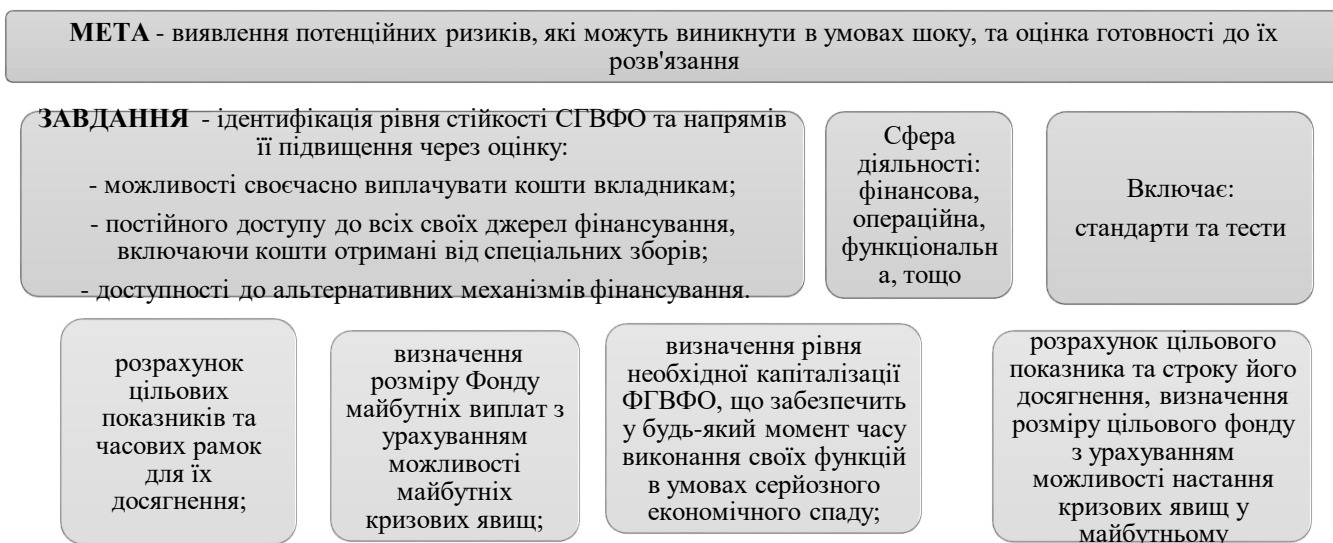

Рисунок 2.2 - Мета, завдання та сфери стрес-тестування

Джерело: складено автором

Методикою IADI пропонується проводити стрес-тестування СГВФО на регулярній основі, не рідше одного разу на три роки. Результати стрес-тестування використовуються для перегляду розміру базової річної ставки регулярного збору до Фонду. Програма має враховувати результати попередніх стрес-тестів та досвід виведення неплатоспроможних банків з ринку, ліквідації банків та відшкодування гарантованих сум.

Процес стрес-тестування складається з декількох етапів (рисунок 2.3).

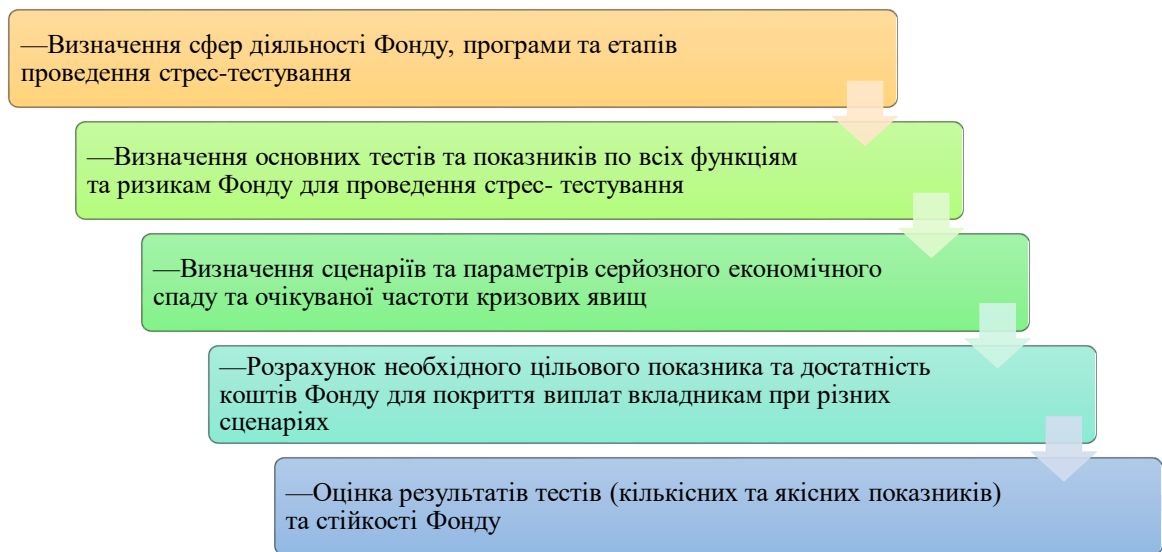

Рисунок 2.3 - Етапи стрес-тестування СГВФО

Джерело: складено автором

Фонд звітує про свою загальну стійкість щодо повного виконання свого мандату, вказуючи, чи є він «достатньо стійким» або «недостатньо стійким»:

➤ «достатньо стійкий» означає, що Фонд здатний виконувати всі свої функції, визначені законодавством;

➤ «недостатньо стійкий» означає, що Фонд не в змозі виконувати принаймні одну з функцій, визначених законодавством.

Розробка та застосування СТ передбачає прийняття певних припущень. Перше припущення стосується видів ризиків, що підпадають під СТ, охоплюючи ризики, що чинять значний вплив на діяльність Фонду в кризових умовах. Зокрема до них відносимо: операційні, інші фінансові, комплаєнс та страхові (рисунок 2.4).

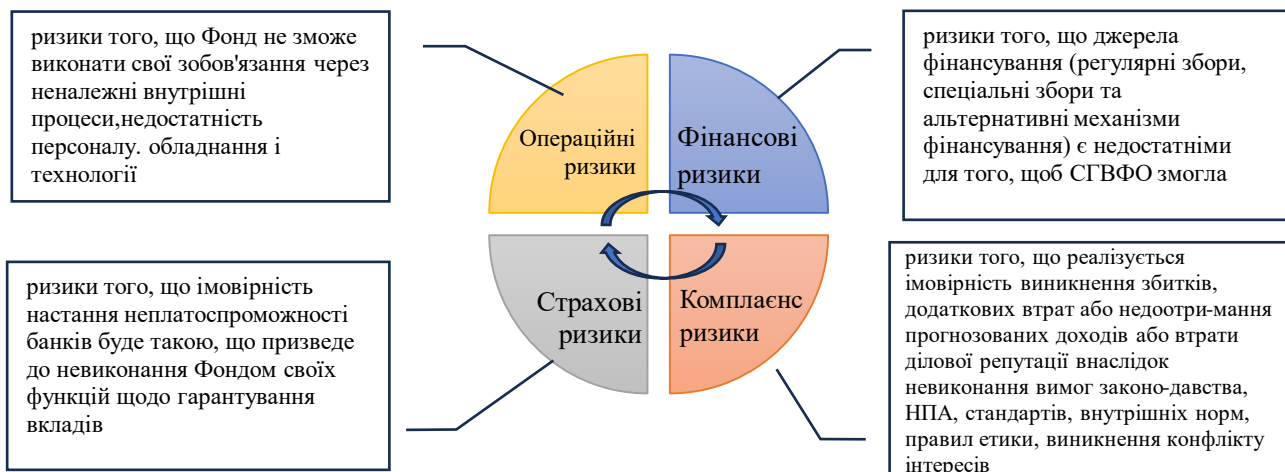

Рисунок 2.4 - Різновиди ризиків, на які наражається ФГВФО та які підлягають стрес-тестуванню

Джерело: складено автором

Під страховими ризиками розуміємо здатність Фонду досягти фінансової стійкості та цільового показника покриття депозитів в кризових умовах.

Розрахунок фінансової стійкості Фонду ($\Phi C\Phi_i$) визначається як співвідношення коштів Фонду та суми гарантованих Фондом коштів:

$$\Phi C\Phi_i = K\Phi_i / \Gamma\Phi K_i \times 100 \%, \quad (1),$$

де $\Phi C\Phi_i$ - фінансова стійкість Фонду станом на початок i -го місяця; $K\Phi_i$ - кошти Фонду як сума фінансових ресурсів Фонду на початок i -го місяця і зборів з учасників Фонду, яка має надійти протягом i -го місяця; $\Gamma\Phi K_i$ - гарантовані Фондом кошти як визначена станом на початок i -го місяця сума можливого відшкодування за вкладками фізичних осіб.

Наступним етапом СТ є вибір підходу до визначення моделі оцінки стійкості ФГВ та розробку сценаріїв з визначенням ключових параметрів, що свідчитимуть про потенційний кризовий стан. В економічній літературі виділяють дві групи факторів, що здатні спровокувати порушення стійкості Фонду. Це зовнішні та внутрішні фактори. Зовнішні, або кризові фактори, можуть спричинити порушення стійкості всіх банків та безпосередньо самого Фонду. Криза - це серйозний економічний спад, який пов'язаний з погіршенням таких макроекономічних показників як ВВП, інфляція, безробіття, девальвація національної валюти. Щодо

внутрішніх чинників, то крім ризиків діяльності Фонду, порушити стійкість діяльності Фонду можуть проблеми в діяльності банків, що входять до системи гарантування вкладів в Україні. У випадку виникнення проблем через, перш за все, поганий стан кредитного портфелю банків, також через проблеми внаслідок воєнних дій, через неможливість виконання нормативно-законодавчих вимог, наприклад щодо капіталу, тощо, банк може стати неплатоспроможним та підлягати виведенню з ринку.

До функцій, які мають бути охоплені сценарієм СТ згідно зі світовим досвідом прийнято відносити перевірку здатності ССД виконувати свої завдання в усіх видах втручання, визначених Директивою 2014/49/ЄС [26] (рисунок 2.5), а саме:

- виплата компенсації вкладникам у разі неплатоспроможності кредитної установи («функція відшкодування»);

- здатність фінансувати врегулювання неплатоспроможності кредитних установ з метою збереження безперервного доступу до депозитів («внесок у функцію врегулювання»);

- використання наявних фінансових ресурсів для альтернативних заходів з метою запобігання банкрутству кредитної установи, якщо це дозволено законодавством держави-члена, в якій створено СГД, («функція запобігання банкрутству»);

- використовувати наявні фінансові кошти для фінансування заходів, спрямованих на збереження доступу вкладників до гарантованих депозитів у контексті національної процедури неплатоспроможності, якщо це дозволено законодавством держави-члена, в якій створено СГД, відповідно до статті 11(6) Директиви 2014/49/ЄС («внесок у сценарій неплатоспроможності»).

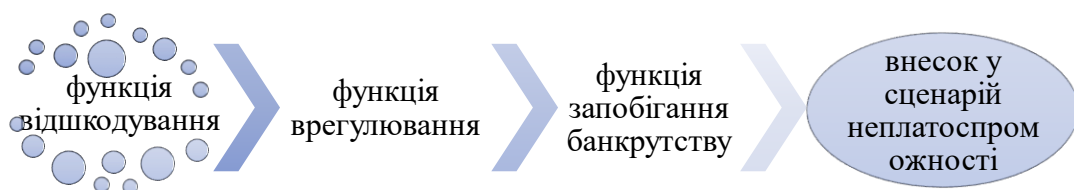

Рисунок 2.5 - Функції ССД, що підпадають під стрес-тестування

Джерело: складено автором на основі [26]

На наш погляд, коли мова йде про оцінку стійкості Фонду варто казати в першу чергу про оцінку функції відшкодування, але враховувати достатність коштів і для реалізації інших функцій.

Оцінка стійкості Фонду відбувається шляхом розрахунку цільового показника (Target Ratio), під яким розумітиме необхідний рівень забезпеченості СГВФО коштів для виконання Фондом своїх функцій та повноважень, достатній для покриття очікуваних майбутніх витрат Фонду з урахуванням можливості настання кризових явищ у майбутньому, по відношенню до суми гарантованих Фондом коштів вкладників банків - учасників у межах суми відшкодування на відповідний період. Розрахунок значення цільового показника, у разі прогнозу очікуваних майбутніх витрат Фонду, проводиться за наступною формулою:

$$\text{ЦП} = \frac{\text{ЦФ}_n}{\text{ГФК}_n}, \quad (2)$$

де: ЦП – цільовий показник (Target Ratio), ЦФ_n – прогнозоване значення цільового фонду для проведення виплат вкладникам на рівні очікуваних майбутніх витрат Фонду; ГФК_n – прогнозоване значення суми гарантованих Фондом коштів.

Знаменник цільового відношення Фонду зазвичай становить або застраховані (або забезпечені) депозити, або депозити, що підлягають страхуванню (або прийнятні). Двадцять два ССД, або 52% тих, хто має цільовий коефіцієнт, використовують застраховані (або забезпечені) депозити, тоді як 15 ССД (36%) застосовують страхові (або відповідні) депозити (рисунок 2.6). Іншими знаменниками є загальні депозити, а також депозити та позики, які використовуються чотирма ССД та одним ССД, відповідно. Якщо застраховані або забезпечені депозити є знаменником, це співвідношення коливається від 0,25% (Гонконг [Китай]) до 15% (Киргизька Республіка). Для вкладів, що підлягають страхуванню, або відповідних депозитів, співвідношення коливається від 0,825% (Південна Корея) до 5,7%5 (Казахстан). Для 74% ССД, в яких використовується цільовий коефіцієнт, знаменник такий самий, як і база оцінки, що узгоджується з визначенням цільового фонду IADI.

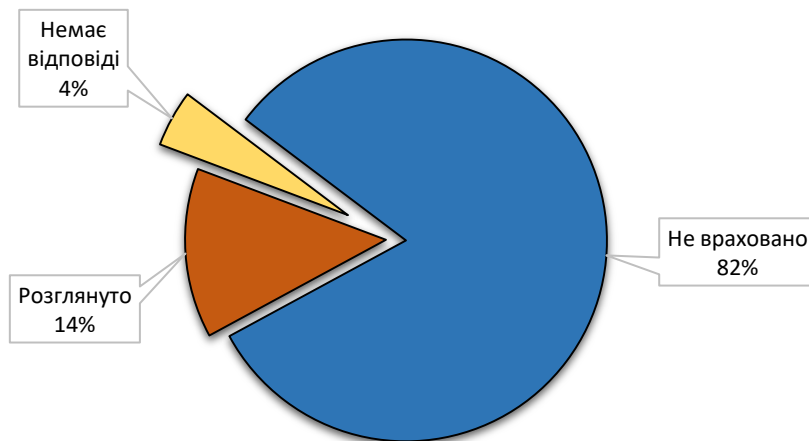

Рисунок 2.6 - Врахування системної кризи при встановленні цільового показника

Джерело: складено автором

Визначення оптимального рівня достатності ФГВ має ключове значення для зміцнення довіри населення до банківської системи, є важливим для забезпечення адекватності Фонду і залежить від певних умов у країні. Виділяють два методи оцінки достатності фонду страхування депозитів:

- на основі експертних висновків (без оцінки PD банків-учасників);
- на основі аналізу ризиків (на основі оцінки PD банків-учасників).

Виходячи з цього для визначення сценаріїв СТ стійкості Фонду, як і будь якого банку може бути використаний один із загально визнаних підходів – зверху-вниз або знизу-вверх, з визначенням можливих сценаріїв (рисунок 2.7).

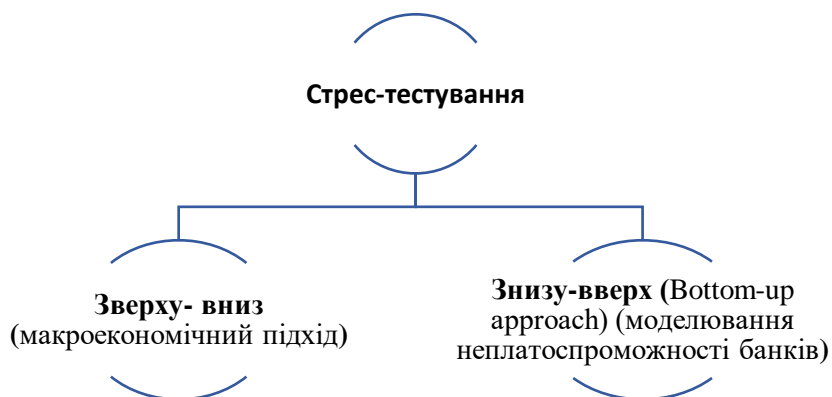

Рисунок 2.7 - Підходи до стрес-тестування

Джерело: складено автором

Підхід «зверху вниз» базується на макроекономічному аналізі історичних криз і виокремлює з них відповідні історичні події. Варто розглядати широкий спектр криз з огляду на час їх виникнення, географію, важкість, вплив тощо. Зосередження лише на останніх кризах може не врахувати досвід минулих періодів, зосередження лише на далеких кризах ігноруватиме поточні тенденції ринку, тож необхідний збалансований погляд.

Всі стресові тести включають загальний набір сценаріїв, кожен новий з яких є гіршим від попереднього. Прикладом може служити гіпотетична ситуація коли одночасно відбуваються наступні події: 10% безробіття, загальне падіння акцій на 15%, а також зниження цін на будинки на 30%. Однак тут варто зауважити, що як зазначає НБУ стрес-тестування в умовах воєнного стану має певні особливості, зокрема: використання лише базового сценарію, який відповідає поточному макроекономічному прогнозу, без використання несприятливого; оцінка може стосуватися не всіх банків, а лише лідерів ринку, адже на ці банки припадає понад 90% активів банківської системи. У випадку оцінки стійкості Фонду в останньому випадку мова може йти не про лідерів ринку, а про банки які більше за все наражаються на ризик втрати платоспроможності, з великими кредитними портфелями, або про банки, значна частка бізнесу яких зосереджена на окупованій території чи в зоні активних бойових дій, або про системно важливі банки

В межах макроекономічної моделі оцінюванню підлягають ключові макроекономічні параметри, зокрема: ВВП, (%), інфляція, (%), обмінний курс, (\$), безробіття, (%), ключова ставка, (%), державний борг, (% ВВП), бюджетний баланс, (% ВВП), населення, млн. осіб. Найбільш важливими є перші чотири індикатори. За результатами узагальнення аналітичного дослідження їх динаміки в Україні були наявні системні кризи у 2008- 2009рр., 2014-2015 рр., 2020 році. На основі консенсус-аналізу прогнозних значень можна сформулювати параметри потенційно можливого несприятливого сценарію за умови несистемної та системної кризи, які становитимуть основу стрес-тестування (таблиця 2.1).

Таблиця 2.1 - Параметри сценарію для стрес-тестування для вітчизняної СГВФО

Показник	Досвід попередніх криз	Параметри потенційно можливої несистемної кризи	Параметри потенційно можливої системної кризи
ВВП	Падіння ВВП на 4-15%	Падіння ВВП на 2%	Падіння ВВП на 15%-50%
Інфляція	Підвищення інфляції на 5-43%	Підвищення інфляції на 9%	Підвищення інфляції на 20%-40%
Обмінний курс	Зростання обмінного курсу долара на 19-200%	Зростання обмінного курсу на 16%	Зростання обмінного курсу на 20-50%
Безробіття	Зростання безробіття на 8,3- 9,5%	Зростання безробіття до 10%	Зростання безробіття понад 15%

Джерело: складено автором.

Вважатиме, що запропоновані параметри несприятливого сценарію адекватно відображають можливу несистемну та системну кризу. Макроекономічна модель стрес-тестування зверху-вниз передбачає визначення розрахункового (необхідного) значення (Target Ratio), за якого у випадку настання кризового явища відповідальність за фінансування виплат вкладникам банків буде розподілена між ФГВФО та державою. Зазвичай, у світовій практиці за такий показник приймається рівень зниження реального ВВП на 5%, а у випадку системної кризи на 15%. Це базується на історичних даних про значні економічні спади та ситуації, коли держава брала участь у фінансуванні виплат вкладникам банків або банківських розрахунків.

У разі падіння ВВП на понад 5,0% для підтвердження системної кризи виникає потреба відслідковувати додаткові показники: дохідність державних цінних паперів, стан міжнародних резервів, платіжний баланс, індикатори ринку нерухомості, волатильність, тощо. У разі падіння ВВП на понад 15,0% ССД повинна мати можливість не звертати увагу на інші показники та звертатися до Ради з фінансової стабільності щодо визнання такої кризи системною та вжиття додаткових заходів із посилення свого фінансового забезпечення та банків. При

падінні ВВП на понад 5,0% додатковими індикаторами щодо можливості визначення системної кризи є: прискорення інфляції до понад 20,0%, зниження золотовалютних резервів на понад 15,0% та зростання відсотка безробіття на понад 15,0%, зростання цін на нерухомість понад 25%. Крім того, варто відслідковувати стан з банківськими розрахунками, відтік депозитів понад 20% є ознакою кризи. Загалом, згідно з консенсус прогнозу за різними авторитетними джерелами, очікуване падіння реального ВВП може становитиме від 35% до 46%.

Однак, зазначимо, що згідно зі світовою практикою та рекомендаціями ЕВА системна криза, зазвичай не визнається як цільовий показник (Target Ratio) при оцінюванні стійкості ССД. Наприклад Польща, яка не брала до уваги системну кризу при створенні фонду гарантування вкладів, створила окремий фонд врегулювання для системних банків з цільовим показником 1,2% покритих депозитів, який має бути досягнутий у 2030 році. Це відповідає положенням Європейської угоди про комплексну реструктуризацію банків (EU BRRD) [29].

Ключовими припущеннями аналізу є такі. Згідно з прогнозами, очікуваний рівень падіння реального ВВП України у 2022 р. становитиме від 30% до 45%. Враховуючи такі ключові наслідки військового вторгнення для економіки, як знищення виробничих потужностей, порушення логістики, зменшення реальних доходів, девальвація гривні, зростаючі інфляційні очікування, а отже і як наслідок, *зростання непрацюючих кредитів, обсяг ризиків для банківської системи має системний характер*. Основною метою аналізу є визначення прогнозного обсягу відшкодування депозитів при такому граничному рівні падіння реального ВВП, який відповідає періоду падіння економіки України, під час якого ФГВ здійснював відшкодування через ліквідацію певних банків без підтримки з боку держави – фінансування Фонду або інші заходи порятунку банків. (таблиця 2.2).

Таблиця 2.2 - Аналіз чутливості результатів стрес-тестування до зміни прогнозу динаміки реального ВВП

Прогноз реального ВВП	Прогнозний PD банківської системи	Прогнозний обсяг відшкодування у випадку реалізації ризиків (покриття 600 тис. грн), млн грн	Прогнозний обсяг відшкодування у випадку реалізації ризиків (повне покриття депозитів), млн грн	Відсоток від банківської системи, %
Падіння ВВП на 3%	0,2% - 9,7%	4 144	5 506	0,7%
Падіння ВВП на 5%	0,3% - 11,5%	4 989	6 629	0,8%
Падіння ВВП на 15%	0,4% - 12,8%	6 442	7 572	0,9%

Джерело: створено автором згідно даних ФГВ [30]

Отже, Фонд може використовувати різноманітні макроекономічні показники для проведення стрес-тестів системи гарантування вкладів, а також може використовувати базові сценарні прогнози, надані у великій кількості макроекономічних прогнозів під час стрес-тестування [24].

НБУ публікує несприятливі сценарії щодо значень базових макропоказників з метою стрес-тестування базового сценарію та оцінки циклічності української економіки, який на його думку становить приблизно 5 років. Отже, можна припустити, що після завершення війни наступна фінансова криза в Україні відбудеться трохи більше ніж через п'ять років. Фонд зможе використовувати макроекономічні прогнози НБУ для стрес-тестування власної стійкості оскільки прогноз обсягів повернення депозитів базується на макроекономічних моделях зростання реального ВВП, що передбачають ймовірність дефолту. Цю залежність можна описати так: чим нижчий прогноз зростання реального ВВП, тим більша ймовірність дефолту.

Оцінимо ймовірність дефолту з використанням фіктивних змінних для кризового стану на основі побудови регресії. За даними таблиця 2.2 маємо, що за умови реалізації всіх ризиків в несистемній кризі при падінні ВВП на 5% потреба в коштах для потенційних виплат Фонду для повного відшкодування становитиме 6,629 млрд. грн. Звісно, для відшкодування в межах покриття 600 тис грн сума є меншою і становитиме приблизно 5 млрд грн. Оцінюючи потребу Фонду в коштах

за умови настання системної кризи варто спиратися на сценарій, за якого реальний ВВП впаде на 10-15% (еквівалентно рівням, які спостерігалися під час криз 2009 та 2014-2015 років). Це показує, наскільки серйозна фінансова криза може призвести до економічного спаду. За реалізації такого сценарію системної кризи очікується, що сума відшкодування може становити від 5% до 25% від загальної суми вкладів фізичних осіб. Це велика сума, яка може мати значні наслідки для банківської системи та економіки в цілому. Ці дані підкреслюють важливість управління ризиками та необхідність постійного моніторингу економічних умов. Банки повинні використовувати ці дані для планування своїх стратегій управління ризиками, щоб забезпечити свою стабільність і продовжувати обслуговувати клієнтів, незважаючи на економічні коливання. У випадку несистемної кризи Фонд гарантування відповідає за виплати вкладникам в межах власних коштів. За умов значної, системної кризи джерелом коштів для відшкодування вже мають бути не тільки кошти Фонду. Гроші мають надходити з інших джерел, ніж внески банку. Ці гроші можуть акумулюватися як контрциклічний буфер української економіки.

Другий підхід «знизу вгору» (Bottom-up approach) виявляє позиції, які демонструють подібні або ідентичні ефекти втрати платоспроможності банків за певними ознаками. Оцінка стійкості Фонду відбувається крізь призму достатності коштів для відшкодування за умови виникнення ризику неплатоспроможності банків. З урахуванням поточного стану в Україні за підходом знизу-верх можна зробити припущення, що ймовірність неплатоспроможності існує через неналежне виконання банками своїх функцій або через зовнішній фактор, пов'язаний з воєнними діями, і втратою філій, відділень на окупованих територіях, через руйнування, інше.

Формування вибірки передбачає попередній аналіз сукупності всіх банків з метою визначення банків, що потенційно наражаються на втрату платоспроможності. Аналізуючи вітчизняну банківську систему зазначимо, що частка державних банків становить 54% за активами та 56% за зобов'язаннями (з урахуванням СЕНС банку), іноземних банків - 26%, а на приватні банки припадає 18% від загальної кількості банків (рисунок 2.8). Важлива категорія банків – це

системно-важливі банки, проблеми в діяльності яких можуть негативно вплинути на стабільність банків, і у випадку їх виведення з ринку з відшкодування коштів вкладників, це може негативно вплинути на стійкість Фонду. Державна підтримка, або виведення в інший спосіб ніж ліквідація не є обов'язковими умовами щодо цих банків. Більшість системно важливих банків - це державні банки, такі як Ощадбанк, ПриватБанк, Укргазбанк, Укресімбанк та Сенса-банк. За ними йдуть іноземні банки, такі як Кредобанк, ОТП Банк, Райффайзен та Укресіббанк, а також банки приватного капіталу, такі як А-Банк, Південний, ПУМБ, ТАСКОМБАНК та Універсал Банк.

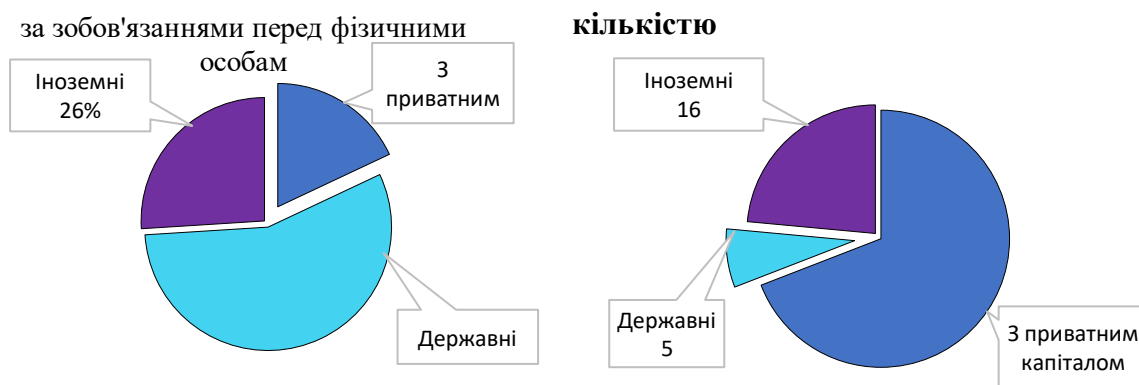

Рисунок 2.8 - Структура банківської системи України за кількістю банків та зобов'язаннями перед фізичними особами

Джерело: складено автором

Виходячи із зроблених припущень, щодо джерел втрат та аналізу структури банківської системи варто змоделювати набір банків для стрес-тестування. На ризик втрати платоспроможності через неналежний фінансовий стан, перш за все відносяться банки з приватним капіталом, що не відносяться до «системно важливих». Вважаємо, що саме ця категорія банків може зазнати неплатоспроможності за умови навіть не системної кризи. Однак, зважаючи на вітчизняні реалії коли небезпека неплатоспроможності можлива як наслідок воєнних дій то витратити платоспроможність можуть і банки, як вже зазначалось, на окупованих територіях (в т.ч. потенційно бойових дій/окупованих територіях). Однак цей підхід вимагає більш ретельного аналізу і нами не розглядається. Такий

сценарій релевантний рекомендаціям ЕВА яка заохочує страховиків депозитів обирати сценарії СТ з додатковими проблемами безперервності бізнесу або зовнішніми обставинами, які створюють додатковий стрес для СГВФО у виконанні своїх функцій, наприклад, пандемія, збої ІТ або інші подібні події.

Зробимо припущеннями, які банки не можуть втратити платоспроможність, або здатні отримати підтримку. Вважаємо, що у випадку реалізації ризику втрати платоспроможності коли під час дії воєнного стану якщо державні банки стануть неплатоспроможними то держава візьме частину відповідальності на себе та розділить з ними ризику. До частки системно важливих банків, з гарними балансами, розвинутим бізнесом, може бути застосований інший підхід виведення з ринку ніж ліквідації, наприклад створення бридж-банку. Іноземні банківські групи банки з високою ймовірністю нададуть підтримку своїм українським банкам, що показують позитивні результати (таблиця 2.3). Даний погляд є суто суб'єктивним, і на практиці має формуватися на аналізі багатьох факторів, в тому числі експертних суджень.

Таблиця 2.3 - Припущення для моделювання платоспроможності банків за підходом знизу вверх

Припущення		Показники	
Банки, які не можуть бути неплатоспроможними	Банки, які можуть бути неплатоспроможними	Кількість банків	Обсяг зобов'язань
<ul style="list-style-type: none"> Державні банки Банки з іноземним капіталом, які відносяться до іноземних банківських груп Системно важливі банки до яких може бути застосований інший підхід виведення з ринку (в т.ч. за участю держави). 	<ul style="list-style-type: none"> Банки з приватним капіталом, які не відносяться до «Системно важливих» Банки з приватним капіталом, які відносяться до «Системно важливих», і які можуть стати неплатоспроможними 	43 банків	39,1 млрд. грн. (перед ФО)
		5 банків	113,4 млрд. грн. (перед ФО)

Джерело: складено автором.

За таких умов припускаємо, що втратити платоспроможність можуть банки з приватним капіталом, які не належать до категорії «системно важливих», і які не мають джерел підтримання платоспроможності. ці банки є значною частиною

банківської системи, і їх можливе банкрутство може мати серйозні наслідки (рисунок 2.9).

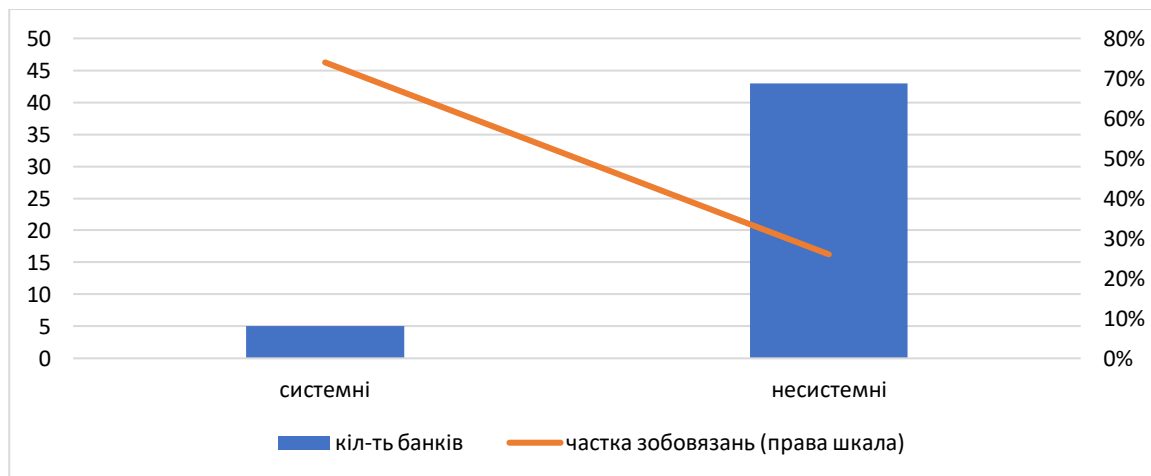

Рисунок 2.9 - Розподів банків

Джерело: складено автором.

Стрес-тестування потенційних виплат Фонду згідно з моделлю прогнозу ймовірності дефолту банків за підходом знизу-вверх потребує детального аналізу географічного розподілу банків, їх кредитного портфелю, як джерела ризиків, обсягу застрахованих зобов'язань, структурного аналізу впливу негативних явищ на рівні балансів банків тощо. Загальні припущення їх впливу на необхідний обсяг коштів, достатніх для відшкодування виплат в межах застрахованих обсягів (600 тис. грн) з урахуванням параметрів економічного спаду представлено в (таблиці 2.4). Детальна методика СТ за даними підходом є трудомісткою та є предметом подальших досліджень.

Таблиця 2.4 - Прогнозні розрахунки впливу на систему гарантування вкладів та обсягу відшкодування

Банки, к-ть	Покриття 100%			Покриття до 600 тис. грн		
	Зобов'язання, млрд. грн.	Відкоригований капітал, до дефолту, %	Відкоригований капітал, після дефолту, %	Зобов'язання млрд. грн.	Відкоригований капітал, до дефолту, %	Відкоригований капітал, після дефолту, %
48	81,6	2,60	-7.4	40.7	4.2	-3.3

Джерело: складено автором.

Розглянуті підходи до стрес-тестування підкреслюють важливість створення ефективних механізмів захисту вкладів, після скорочення загальних зобов'язань та покращення скоригованого капіталу після дефолту.

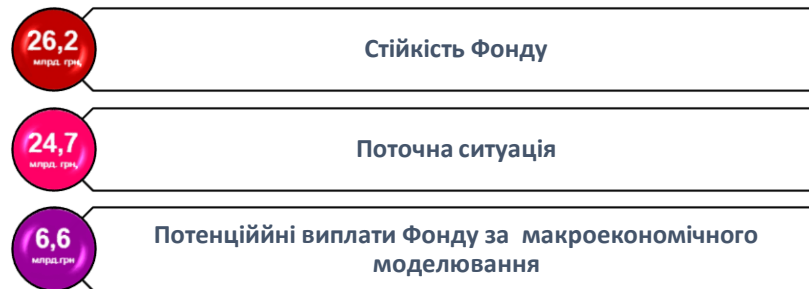

Рисунок 2.10 - Висновки в результаті оцінки результатів фінансових показників ФГВ.

Джерело: складено автором.

Нагадаємо, що з минулої кризи Фонд має 45 млрд. гривень боргів перед Мінфіном України. У випадку негативного стрес-тестування ця сума боргу буде реструктуризована та пролонгована до 2032 року і прив'язуватиметься до регулярних платежів банків [22]. Тобто Фонд віддаватимемо Мінфіну тільки надлишок коштів, які перевищуватимуть існуючі ризики. За результатами стрес-тестування, для підтримання стійкості Фонду не вистачатиме 1,5 мільярди гривень, то він цю суму внесків банків лишатиме у власному розпорядженні, а решту віддаватиме Мінфіну як сплату боргу. Відсотки за кредитами віддаватиме з надходжень, які вдасться стягнути з пов'язаних осіб, колишніх власників виведених з ринку банків.

Більш складна ситуація у випадку можливої втрати платоспроможності банків в наслідок воєнних дій. Рівень потенційних виплат може зрости до 82 млрд. грн. Враховуючи нинішній рівень кризи, незалежно від ступеня аналізу, можна зробити висновок, що у Фонду буде недостатньо коштів для виплати вкладникам та підтримки власної фінансової стабільності, внаслідок чого він потребуватиме допомоги держави.

ВИСНОВКИ

Спираючись на наведені вище міркування та дослідження, можемо сформулювати такі висновки:

1. Системи страхування вкладів у різних країнах світу мають різні мандати та інституційні характеристики. Це відображає значні відмінності у повноваженнях та ролі страховиків депозитів у нагляді та врегулюванні неплатоспроможності. Ми їх розподілили на чотири категорії: «Paybox», «Paybox plus», «Loss Minimiser» і «Risk Minimiser». Повноваження варіюються від вузьких систем «оплати праці» до таких із широким спектром обов'язків, як-от превентивні дії та відшкодування чи мінімізація ризиків та управління ними, з різними комбінаціями між ними. Страхувальники вкладів зосереджені на захисті вкладників і збереженні довіри до банківської системи. Центральні банки розглядають платоспроможність і ліквідність з макропруденційної точки зору та їх вплив на монетарну політику та економічну стабільність, тоді як наглядові органи більше стурбовані безпекою та надійністю окремих фінансових установ. Їх зацікавленість у платоспроможності та ліквідності полягає в тому, щоб мінімізувати витрати на банкрутство банків і забезпечити раннє втручання та вирішення проблем. Провели розподіл країн за типом належності системи страхування. Що стосується ФГВФО, він має наразі мандат мінімізатора збитків. Порівняли українську систему з більш розвиненими системами, що мають зобов'язання щодо мінімізації ризиків.

2. Враховуючи рівень поточної кризи при різних можливих сценаріях розвитку подій. Який би сценарій не розглядався, зрозуміло одне: Фонд не матиме достатніх ресурсів для виплат вкладникам і підтримки власної фінансової стабільності, а отже, потребуватиме державної підтримки. Фонди гарантування вкладів, як і інші фінансові установи, залежать від економічної стабільності. Під час кризи, коли багато банків можуть збанкрутувати, навантаження на ФГВФО зростає: ФГВ повинен компенсувати вкладникам втрати від банкрутства банків.

Однак, якщо криза призводить до банкрутства великого банку, СГД можуть зіткнутися з проблемою нестачі коштів. Це означатиме, що вони не зможуть виплатити вкладникам їхні вклади в повному обсязі. Це може призвести до втрати довіри до банківської системи, що може поглибити кризу. Тому в такій ситуації ФГВФО потребує втручання держави. Держава може надати ФГВФО необхідні кошти для покриття виплат вкладникам. Це допомогло б підтримати фінансову стабільність та відновити довіру до банківської системи. Водночас, це означатиме, що державі доведеться знайти додаткові фінансові ресурси для покриття цих виплат, що може мати наслідки для інших статей державного бюджету.

3. У 3 розділі ми визначили ключові моменти стратегічних змін, щоб збалансувати комплексний захист більшості вкладників і необхідність управління ризиками фінансової стабільності з потребою мінімізації моральних ризиків. Страхування депозитів має охоплювати переважну більшість вкладників. Значна частина обсягу депозитів повинна підпадати під дію ринкової дисципліни. Рівень та обсяг покриття повинні періодично переглядатися (щонайменше кожні п'ять років), щоб забезпечити їх відповідність цілям державної політики, які стоять перед системою. В світі виділяють три моделі покриття депозитів. Обмежене покриття зберігає поточну структуру страхування вкладів, підтримуючи певний рівень покриття, який однаково застосовується до всіх вкладників і типів рахунків. Необмежене покриття забезпечує необмежене або суцільне страхування депозитів. Цільове покриття дозволяє встановлювати різні рівні страхового покриття для різних типів рахунків. Для поповнення ресурсів Фонду необхідно перейти до змішаної моделі та змінити підхід до встановлення цільового показника. Цільовий показник слід підтримувати на рівні не менше 2,5% від суми коштів вкладників, гарантованих ФГВФО в межах суми відшкодування. Досягнення цільового розміру Фонду забезпечується шляхом накопичення скоригованого капіталу. Скоригований капітал Фонду повинен покривати очікуваний рівень ризиків у банківській системі та дорівнювати очікуваному рівню ризиків у банківській системі в разі настання майбутньої кризи, за винятком випадків, коли є ознаки нестійкого фінансового стану банківської системи, а також обставин, що

загрожують стабільності національної банківської та/або фінансової системи. Розглянули вдосконалення повноважень та інструментарію нагляду та врегулювання, що дозволить органам влади більш вчасно, ефективно реагувати на можливі ускладнення в діяльності банку та гнучко розглядати альтернативи ліквідації, в тому числі реструктуризацію. Не менш важливим лишається альтернативне використання інструментів врегулювання та гармонізація критерію найменшої вартості. Пропозиція спрямована на сприяння використанню ФГВФО у фінансуванні інструментів антикризового управління як альтернативу внутрішнім можливостям банків справлятися з втратами. Необхідність вдосконалення підходів до уточнення заходів раннього втручання, усуваючи дублювання між раннім втручанням і офіційними заходами, забезпечуючи правову визначеність щодо відповідних умов і сприяючи співпраці між наглядовими органами та системою врегулювання. Дійшли висновків, що за кризових умов підтримувати довгострокову життєздатність банку шляхом вжиття превентивних заходів дешевше, якщо це зробити на відносно ранній стадії ідентифікації проблем в діяльності банку, коли його фінансовий стан ще суттєво не постраждав. Ці заходи мають бути спрямовані насамперед на усунення негативних наслідків зовнішніх подразників, а не на компенсацію пов'язаних з ними внутрішніх витрат.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. IADI The 2023 banking turmoil and deposit insurance systems.Potential implications and emerging policy issues. URL:https://www.iadi.org/en/assets/File/Papers/IADI_2023_Potential_implications_and_emerging_policy_issues_for_DI.pdf (Дата звернення: 06.03.2024)
2. IADI Financial Inclusion and Deposit Insurance 2013. URL:https://www.iadi.org/en/assets/File/Papers/Approved%20Research%20-%20Discussion%20Papers/2013-06_Financial_Inclusion_and_Deposit_Insurance_publication-clean.pdf (Дата звернення: 08.03.2024)
3. Закон України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» (зі змінами та доповненнями) : від 23.02.2012 р. № 4452-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4452-17> (Дата звернення: 08.03.2024)
4. Ходакевич С. І., Щеглюк М.С., Озадовський О. М., Стрижак А. П., (2023) Ознаки визнання проблемного та неплатоспроможного банку. Вчені записки. 2023. №3. С. 266-277. URL: https://drive.google.com/file/d/1OhQ9HMwFcZP6a_9kGZ7thlgLFkbefX_c/view (Дата звернення: 10.03.2024)
5. Краснова І. В., Степанець В.С. Євроінтеграційні імперативи врегулювання неплатоспроможності банків в Україні. Бізнес Інформ. (Index Copernicus, EBSCO, Academic Research Index - ResearchBib)
6. IADI Deposit Insurance Surveys. URL: <https://www.iadi.org/en/research/data-warehouse/deposit-insurance-surveys> (Дата звернення: 11.03.2024)
7. Стратегія розвитку фінансового сектору україни до 2025 року. URL: [Strategy_finsector2025_zvit_2022.pdf \(bank.gov.ua\)](https://bank.gov.ua/Strategy_finsector2025_zvit_2022.pdf) (Дата звернення: 13.03.2024)
8. Степанець В. С., Краснова І.В. Превентивні заходи врегулювання неплатоспроможності банків. Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія:

"Економічні науки". (Index Copernicus, Google Scholar) 2023. №12. DOI: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2023-12-9454> (Дата звернення: 13.03.2024)

9. Еволюція системи гарантування вкладів в Україні до 2024. Visnyk of the National Bank of Ukraine, 2017, No. 242, pp. 15-30. URL: journal.bank.gov.ua/uploads/articles/242_2_ukr.pdf (Дата звернення: 13.03.2024)

10. Степанець В.С. Інституційна спроможність фонду гарантування вкладів щодо виведення банків з ринку. Сучасні проблеми економіки та фінансів: Міжнародна науково-практична конференція. м. Київ, 30 жовтня 2018 р., КНЕУ. Київ. 2018. С.197-199 URL: <https://ir.kneu.edu.ua:443/handle/2010/31881> (Дата звернення: 16.03.2024)

11. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб. Закон України від 23.02.2012 № 4452-VI. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб. URL: zakon.rada.gov.ua/go/4452-17 (Дата звернення: 18.03.2024)

12. Як працюють системи гарантування вкладів у світі та в Україні. 2020. URL:<https://minfin.com.ua/ua/deposits/articles/kakoe-buduschee-u-sistem-garantirovaniya-vkladov/> (Дата звернення: 18.03.2024)

13. Серпенінова Ю. (2014). Відповідність національної системи гарантування вкладів фізичних осіб світовим стандартам ефективності. Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: зб. наук. пр., випуск 38, Суми: УАБС НБУ, с. 240-250.

14. Краснова І.В., Громницька І.Ю., Васьківська Н.О. Модель стрес-тестування ризику ліквідності банків в Україні. Підприємництво та інновації. 2023. Випуск 28. С. URL : <http://ei-journal.in.ua/index.php/journal/article/view/621/603> DOI [10.32782/2415-3583/29.19](https://doi.org/10.32782/2415-3583/29.19) (Дата звернення: 23.03.2024)

15. Deposit insurance systems : addressing emerging challenges in funding, investment, risk-based contributions, and stress testing (English). Washington, D.C. : World Bank Group. URL:<http://documents.worldbank.org/curated/en/824821511878338917/Deposit-insurance-systems-addressing-emerging-challenges-in-funding-investment-risk-based-contributions-and-stress-testing> (Дата звернення: 29.03.2024)

16. Результати поточного/заключного моніторингу проекту (програми) «Фонд гарантування вкладів фізичних осіб в Україні: допомога щодо організації стрес-тестування системи гарантування». 2022

URL: https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%84%D0%91%D0%A0%D0%A0_%D0%A4%D0%93%D0%92%D0%A4%D0%9E_%D1%80%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9.pdf (Дата звернення: 03.04.2024)

17. Степанець В.С., Краснова І.В. Оцінка ефективності виведення банків з ринку в Україні Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2023. №4 (320). С. 318-326. DOI <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2023-320-4-47> URL : <http://journals.khnu.km.ua/vestnik/wp-content/uploads/2023/12/320-47.pdf> (Дата звернення: 09.04.2024)

18. Степанець В.С. Інституційна спроможність фонду гарантування вкладів щодо виведення банків з ринку. Сучасні проблеми економіки та фінансів: Міжнародна науково-практична конференція. м. Київ, 30 жовтня 2018 р., КНЕУ. Київ. 2018. С.197-199 URL: <https://ir.kneu.edu.ua:443/handle/2010/31881> (Дата звернення: 09.04.2024)

19. Степанець В.С. Впровадження показника MREL в Україні. Сучасні гроші, банківські послуги та фінансові інновації в цифровій економіці URL: <http://surl.li/oqems>. (Дата звернення: 11.04.2024)

20. Положення про виведення неплатоспроможного банку з ринку, що затверджено рішенням виконавчої дирекції Фонду гарантування вкладів фізичних осіб №2 від 05.07.2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1581-> (Дата звернення: 15.04.2024)

21. Фонд гарантування вкладів. URL: <https://minfin.com.ua/ua/deposits/fond/> (Дата звернення: 15.04.2024)

22. Економічна правда. Як українцям будуть відшкодувати 100% вкладів під час війни – керівниця Фонду гарантування. URL : <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/04/18/685882/> (Дата звернення: 18.04.2024)

23. Інфляційний звіт НБУ, січень 2024. URL : https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2024-Q1.pdf?v=7 (Дата звернення: 21.04.2024)

24. Сайт Верховної ради України. Про затвердження Методики оцінки фінансової стійкості Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. 2023 URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z2073-23#Text> (Дата звернення: 28.04.2024)

25. Керівні принципи ЕВА/GL/2016/04 щодо стрес-тестів схем гарантування вкладів відповідно до Директиви 2014/49/ЄС . URL : <http://surl.li/unhzw> (Дата звернення: 01.05.2024)

26. Directive 2014/49/EU of the European Parliament and of the Council of 16 April 2014 on deposit guarantee schemes (recast). URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2014/49/oj> (Дата звернення: 03.05.2024)

27. Методика оцінки фінансової стійкості Фонду гарантування вкладів фізичних осіб в умовах воєнного стану, введеного Указом Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», затвердженим Законом України від 24 лютого 2022 року № 2102-IX (зі змінами) URL: <https://ips.ligazakon.net/document/FN079093> (Дата звернення: 06.05.2024)

28. Степанець В.С. Інституційна спроможність фонду гарантування вкладів щодо виведення банків з ринку. Сучасні проблеми економіки та фінансів: Міжнародна науково-практична конференція. м. Київ, 30 жовтня 2018 р., КНЕУ. Київ. 2018. С.197-199 URL: <https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/bb7ed963-3889-4dda-b4e0-e64acd938955/content> (Дата звернення: 08.05.2024)

29. The Bank Recovery and Resolution Directive. EU. URL: https://finance.ec.europa.eu/banking/banking-regulation/bank-recovery-and-resolution_en (Дата звернення: 08.05.2024)

30. Звіт про діяльність ФГВФО. URL: <https://www.fg.gov.ua/storage/files/zvit-pro-diyalnist-fondu-za-2022-ua-final.pdf> (Дата звернення: 09.05.2024)

ДОДАТКИ

Додаток А.

Ознака	Виплатна каса	Виплатна каса плюс	Мінімізатор збитків	Мінімізатор ризиків
Незалежна організація	ні	так/ні	так	так
Обсяг обміну інформацією	незначний	мінімальний	значний	максимальний
Фінансові звіти від учасників отримуються напряму чи через орган нагляду	нетипово	нетипово	Через орган нагляду	Від учасників
Детальна інформація про фінансовий стан банку отримується від органу нагляду або від банків	нетипово	типово	типово	типово
Роль у врегулюванні	відсутня	обмежена	значна	значна
Роль у рішенні закриття банків-банкрутів	нетипово	нетипово	типово	значна
Перевірки	нетипово	значно	типово	типово
Інструменти врегулювання	нетипово	обмежено	значні	значні
Рішення щодо початку врегулювання	нетипово	нетипово	рекомендація	типово
Хто керує врегулюванням	нетипово	нетипово	типово	типово
Наглядові функції	нетипово	нетипово	мінімальні	типово
Фінансування	Фонд гарантування	Фонд гарантування	Фонд гарантування/ врегулювання	Фонду врегулювання
Стягнення збитків	нетипово	нетипово	типово	типово
Відкрите врегулювання	ні	ні	ні	так

Додаток Б

Ознака	Україна (ФГВ)	Корея (CDIC)	США (FDIC)
Незалежна організація	так	так	так
Обсяг обміну інформацією з органом нагляду	достатній	постійний	постійний
Фінансові звіти від учасників отримуються напряду чи через орган нагляду	Напряду/через орган нагляду	напряду	напряду
Детальна інформація про фінансовий стан банку отримується від органу нагляду або від банків	Від банків	Від банків	Від банків
Роль у врегулюванні	значна	провідна	провідна
Роль у рішенні визнання неплатоспроможними/такими, що підлягають врегулюванню	Роль відсутня	Має повноваження	Має повноваження
Перевірки	Є, стосовно бази	Є, стосовно всіх питань (вкладники та якість активів)	Є, стосовно всіх питань (вкладники та якість активів)
Інструменти врегулювання	Відчуження активів та зобов'язань, брідж банк, продаж банку в цілому, участь держави (за винятком можливості комбінування)	продаж активів R&A Бридж банк Самовідновлення	Різні види Відчуження активів та зобов'язань (бридж банк, продаж банку в цілому), виплати
Вибір інструменту врегулювання	Найменш витратний спосіб/системна важливість	Найменш витратний спосіб/системна важливість	Найменш витратний спосіб/системна важливість
Рішення щодо початку врегулювання	Орган нагляду	Орган нагляду/CDIC	Орган нагляду/FDIC
Хто керує врегулюванням	Орган врегулювання	Орган врегулювання	Орган врегулювання
Наглядові функції	відсутні	наявні	наявні
Фінансування	Фонд гарантування	Фонд врегулювання	Фонд гарантування
Стягнення збитків	так	так	так
Відкрите врегулювання	ні	так	так

Продовження ДОДАТКУ Б

Виплатна каса	<p>це система, основними обов'язками якої є виплата відшкодування за допомогою різних методів. Її основні цілі полягають у виплаті відшкодування вкладникам неплатоспроможних банків та забезпеченні стабільності фінансової системи, захищаючи менш фінансово досвідчених вкладників. Більшість виплатних кас мають доступ до ліквідних ресурсів через запозичення, під тимчасовими та конкретними лімітами. Деякі з них мають повноваження вирішувати, як система фінансує себе, визначаючи умови використання системних фондів та умови премій або зборів. Деякі системи виплатних кас беруть на себе відповідальність за ліквідацію або навіть тимчасову адміністрацію. Однак, їхні повноваження можуть не відповідати їхнім обов'язкам, зокрема щодо методів врегулювання та можливості надання фінансової допомоги. Виплатна каса з розширеними повноваженнями має за ціль захистити інтереси вкладників та підтримати фінансову стабільність. Її додаткові цілі можуть включати популяризацію заощаджень та сприяння економічному розвитку.</p>
Виплатна каса плюс	<p>мандат "виплатна каса плюс" представляє собою унікальний формат страховика депозитів, який несе ті самі обов'язки, що й у рамках мандата "виплатної каси", але з додатковими обов'язками з моніторингу ризиків. Іншими словами, такий страховик депозитів відіграє більш активну роль у врегулюванні неплатоспроможності банків та моніторингу фінансової стабільності. Згідно з цим мандатом, Корпорація зі страхування депозитів має право використовувати ресурси Фонду гарантування для сприяння операціям з врегулювання неплатоспроможності банків. Це включає такі заходи, як купівля та погашення і передача зобов'язань, які є менш руйнівними для системи, ніж ліквідація та прямі виплати зі страхування депозитів. На Ямайці прийнята система "виплата плюс", згідно з якою Ямайська корпорація страхування депозитів уповноважена надавати рекомендації Міністерству фінансів щодо проблемних установ і, як ліквідатор, організувати реструктуризацію банківських установ. Цей мандат, в рамках якого страховик депозитів бере на себе обов'язки, такі як функції врегулювання, використовується в трьох країнах: Аргентині, Бразилії та Великобританії. Це демонструє його гнучкість та здатність адаптуватися до різних ринкових умов.</p>

Продовження ДОДАТКУ Б

Мінімізатор збитків	<p>це мандат, який відрізняється своїми повноваженнями щодо вибору найменш витратного способу врегулювання. Цей орган має широкий спектр інструментів врегулювання та повноваження щодо їх застосування. Однією з найважливіших функцій мінімізатора збитків є функція моніторингу. Ця функція дозволяє системі активно відстежувати ситуацію та реагувати на зміни в режимі реального часу. Це важливо для забезпечення ефективності та своєчасного втручання. Система також має чітко визначений рівень цільового коефіцієнта для забезпечення фінансової стійкості системи гарантування. Це важливий параметр для підтримки стабільності та кредитоспроможності системи незалежно від зовнішнього середовища. Однак, варто зазначити, що в більшості випадків окремого фонду врегулювання не існує. Це може стати додатковим викликом для систем гарантування, які повинні проводити ефективне врегулювання неплатоспроможності без доступу до спеціалізованих ресурсів.</p>
Мінімізатор ризиків	<p>це унікальний мандат, уповноважений обирати найменш витратний метод врегулювання. Цей орган має повний спектр інструментів врегулювання та повноваження щодо їх застосування. Основними цілями мінімізаторів ризиків є забезпечення фінансової стабільності та захист інтересів вкладників і кредиторів. Ці цілі відображають загальне ставлення уряду і не відрізняється від інших мандатів. Мінімізатор ризиків відіграє важливу роль в оцінці, моніторингу та врегулюванні ризиків. Ці функції відображають обсяг і ролі повноважень, наданих їм законодавством. Для забезпечення фінансової стійкості системи гарантування чітко визначені ставки. Це ключовий параметр для забезпечення стабільності та кредитоспроможності програми незалежно від зовнішніх обставин. Мінімізатор ризиків має повноваження регулювати вступ банків до програми гарантування та вихід з неї. Вони контролюють, які банки можуть стати членами системи гарантування, і можуть встановлювати для них умови. Страховик депозитів відповідає за прийняття рішення про те, як врегулювати ситуацію з проблемною установою. Страховик депозитів дотримується принципу найменших витрат (і має широкий спектр інструментів врегулювання).</p>